

ੴ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
Ik oāṅkār saṭ nām kartā purakh nīrbhāo nirvair akāl mūrati ajūnī saibhaṅ gur parsād.

ੴ

THE SIKH BULLETIN

www.sikhbulletin.com

editor@sikhbulletin.com

Volume 23 Number 3

Published by: Hardev Singh Shergill

100 Englehart Drive, Folsom, CA 95630 USA Tel: (916) 933-5808

In This Issue / ਤਤਕਰਾ

Editorial.....1

The Sri Guru Granth Sahib Translation
by Rawel Singh: A Critical Review. Part 2.
Karminder Singh Dhillon, PhD.....4

When Disability Comes a Calling
Prof Devinder Singh Chahal, PhD16

In Search of God: The God of Spirituality
Sukhraj Singh Dhillon, PhD22

INTERVIEW: An Outstanding Administrator
and A Dedicated Exponent of Sikh Doctrines
Devinder Pal Singh PhD25

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ
ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ39

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਅਸਲੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਿਹਾੜਾ ਕਿਹੜਾ
ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ.....43

ਸਿੱਖੀ 'ਚ ਮੁੜ ਉਭਰਦਾ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ
ਰਾਜਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ47

My Dying Conscience
Rashmi Trivedi.....50

Note to Contributors.....52

www.sikhbulletin.com

www.sikhivicharforum.org

Editor in Chief: Hardev Singh
Shergill, MA, MED (USA)

Joint Editor: Karminder Singh
Dhillon, PhD (Boston), Kuala Lumpur

Punjabi Editor: Gyani Jarnail Singh
Arshi (Malaysia)

Editors: Moninder Singh (India),
Harpreet Kaur (New Zealand)

Technical Lead: Amrinder Singh
Sandhu (USA)

Editorial

And the Latest Anti-Sikh Agenda Is ...

They never tire of their decrepit schemes. They never have. They probably never will.

Anti-Sikh elements seem to have a penchant with coming up with new and novel ways of achieving their agendas. This time around, the novelty actually lies in the absence of it – it involves the rehash of a book published half a century ago - and ignored by Sikhs at large. It did not matter if the author was deceased. What mattered was that there was a willing publicist cum politician, a willing publisher, and a willing Prime Minister.

The publicist politician is KTS Tulsi – a member of the Indian Upper House of Parliament affiliated with the Congress Party. The Publisher is the Indira Gandhi National Centre for the Arts. The Prime Minister needs no introduction other than to say he planted the seed of this latest scheme in August of 2020 while laying the foundation stone of a Temple he was building over the rubble of a mosque by including in his public address that “Guru Gobind Singh had authored a version of the Ramayan.”

While Sikh bodies, institutions, thinkers and intellectuals moved to censure the PM for his reckless disregard for truth and facts, the anti-Sikh elements saw an opportunity not to be missed. KTS Tulsi picked up a book his late mother wrote half a century ago and dusted it off the shelves. The 1967 book was titled “The Ramayan of Guru Gobind Singh” and published by the Bhasha Vibhag of Punjab and Guru Gobind Singh Foundation Chandigarh. This 54-year-old book provided KTS Tulsi the opportunity to kill many birds with one stone. He would prove that the PM did not pluck his Ayodhya Temple comment from thin air. He had documentary proof – albeit in the form of an assertion concocted by his mother 54 years ago. He would be able to take it to the PM and have it launched perhaps – thereby killing his second bird. That being his anti-Sikh agenda.

But first he had to get it re-published. That is where the Indira Gandhi National Centre for the Arts comes in to play its part.

It all came together July 9th 2021. KTS Tulsi appeared at PM Modi's office to present him the first copy of the re-published book titled "The Ramayan of Guru Gobind Singh." The PM tweeted his pleasure and appreciation. The Indian media carried photos, news reports and commentaries of the event.

For all intents and purposes quite a bit of the anti-Sikh agenda got achieved. It now stood proven – as a documented text published by a reputable publisher that Guru Gobind Singh did indeed write a version of the Ramayan. None other than the PM of India has put his personal approval on that "proven fact" through his tweet: "Received the first copy of the book, 'The Ramayana of Shri Guru Gobind Singh Ji' penned by Late Mrs. Baljit Kaur Tulsi Ji, who is the mother of noted lawyer Shri KTS Tulsi Ji. The book has been published by IGNCA."

The PM stood vindicated. His statement at Ayodhya that "Guru Gobind Singh had authored a version of the Ramayan" had now become an "assertion of a fact." Shame on all those Sikhs who took him to task then. He may as well add "shame on all Sikhs who view with grave concern the re-publication of a book titled "The Ramayan of Guru Gobind Singh," and view with equal disquiet the attempt to provide traction to this agenda-based act by involving the highest levels of the Government of India, namely the Prime Minister of the country into this nefarious anti-Sikh agenda."

The truth is that in the entire corpus of Sikh literature, there is not a single classical text – spiritual, cultural, historical or even fictional – that is titled "The Ramayan of Guru Gobind Singh." What has existed are two books – written by the same late Mrs Baljit Tulsi - carrying the same title "The Ramayana by Shri Guru Gobind Singh" and published by the Bhasha Vibhag of Punjab and Guru Gobind Singh Foundation Chandigarh in 1967. The book presented to PM Modi on 9th July 2021 is a republished version of the same 1967 book published by the Indira Gandhi National Centre for the Arts (IGNCA). Needless to say, the IGNCA has both the technology and resources to produce a re-hashed book in higher quality paper, binding and in full color and in as many quantities as would serve the anti-Sikh agenda adequately.

The other truth of course is that Guru Gobind Singh did not write any version of the Ramayan. To imply that he did based on the title of a book written by Tulsi is an attempt to impose poetic work and beliefs on the Guru that he clearly never subscribed to. It is further an attempt to instigate Sikh religious sentiments in the form of a renewed attempt to falsely suggest that Guru Gobind Singh did write a version of the Ramayan, that he paid obeisance to Ram, and that Sikhs are followers of Ram as such.

Yes, the Ramchander who was the son of Dasrath is mentioned in the Sri Guru Granth Sahib (SGGS) ji. But the mention is to make the distinction that the Ram of the SGGS is an entirely different one. The verse is: ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਕਹਨ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਹੈ ਤਾ ਮਹਿ ਏਕੁ ਬਿਚਾਰੁ ॥ ਸੇਈ ਰਾਮੁ ਸਭੈ ਕਹਹਿ ਸੇਈ ਕਉਤਕਹਾਰੁ ॥ ੧੯੦ ॥ *Kabir Ram Kehan Meh Bheyd Hai Ta Meh Eyk Bichar. Soyi Ram Sbheiy Kheheh Soyi Kaotakhar. SGGS 1374.* Meaning: Kabir, Kabir, there is a Distinction with Reference to Ram, And This Is Its Discourse. It's the Same Reference That Everyone Makes to Ram and to the Creator. But there is a difference.

That difference, that distinction is made clear by Kabir in the next verse. ਕਬੀਰ ਰਾਮੈ ਰਾਮ ਕਹੁ ਕਹਿਬੇ ਮਾਹਿ ਬਿਬੇਕੁ ॥ ਏਕੁ ਅਨੇਕਹਿ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ਏਕੁ ਸਮਾਨਾ ਏਕੁ ॥ ੧੯੧ ॥ *Kabir Rameiy Ram Kho Kehbay Meh Bibeyk. Eyk Anekeh Mil Gya Eyk Smana Eyk. SGGS 1374.* Meaning: Kabir, there is a Distinction in the Narratives of Ram and The Omnipresent One. One Resides Within All, the Other Resided Only Within Himself.

Needless to say the Ram of SGGGS, and the Ram of Sikhs, and the Ram of Guru Gobind Singh is the one who Resides Within All. But some people are bent on telling us that the Ram of the Sikhs is the other one. And the best way to do that is to somehow prove that the Ram of Guru Gobind Singh was the one that resided only within himself. And they will only rest in peace once they are able to impose this belief of theirs on all of us Sikhs.

So if Kabir – in the SGGGS – has made it clear that the Ram of Sikhs is NOT the one who resided only within himself – meaning Ramchander son of Dasrath – then why would Guru Gobind Singh venture into writing a whole narrative of the Ramayan – which is the story of Ramchander - and tell us Sikhs to read it.

There is no denying that there are 24 chapters running from page 155 to 669 of the Bachittar Natak Granth BNG (also known as the Dasam Granth DG) that are titled Chaubees Avtar or the 24 Reincarnations. The 18th chapter is titled Sri Ram Avtar. It runs from page 188 to 254. This narrative has ostensibly been the source of Tulsi's book "The Ramayana of Guru Gobind Singh."

One of the 24 Reincarnation Chapters is titled "Krishen Avtar." Is someone next going to claim that Guru Gobind Singh authored a version of the Mahabharat too?

Of what value is a source if the source itself is questionable. The authenticity of BNG / DG is in severe dispute on the basis of its dubious authorship, its deeply anti-Sikh messages and the voluminous – almost 600 pages - sexually decadent content. It is contemptuous, disingenuous and devious for the late Mrs Baljit Tulsi -or anyone for that matter - to use one chapter from this dubious BNG/DG and construct a second fabrication, namely that there exists a "Ramayan of Guru Gobind Singh. Constructing a lie is bad enough. But constructing a lie based on a bigger lie can only fall in a realm of fantasy.

There is great trepidation within the Sikh world, of the involvement of Prime Minister Modi in this reprehensible episode. He had mentioned the existence of a "Ramayan of Guru Gobind Singh" in his public address at the foundation stone laying ceremony at Ayodhya in August of 2020. The condemnation of his fictitious claim by various Sikh bodies and intellectuals then seemed to have no bearing on him. By involving his office in giving credence to Tulsi's re-published book, the Prime Minister has exposed his own leanings towards anti-Sikh agendas. This is as regrettable as it is deplorable, even if may not be surprising to the Sikh world.

Given the facts as stated above, The Sikh Bulletin condemns, in the strongest terms, the re-publication of "The Ramayan of Guru Gobind Singh" as the latest act in a long running and reprehensible anti-Sikh agenda. We further condemn the tacit support of Prime Minister Modi to this act. The Sikh Bulletin further calls upon all Sikh Organizations, Institutions and Intellectuals across the globe to remain vigilant pertaining to attempts to co-opt Sikhs and our Gurus into nefarious anti-Sikh agendas of anti-Sikh elements.

Karminder Singh Dhillon, PhD (Boston), Joint Editor.

<p>The Ramayan Of Guru Gobind Singh</p>	<p>Watch the full video here: https://www.youtube.com/watch?v=NhQ502hp-l4</p>	<p>The Ramayan Of Guru Gobind Singh</p>
---	---	---

The Sri Guru Granth Sahib Translation by Rawel Singh: A Critical Review. Part 2.

*By Kariminder Singh Dhillon, PhD (Boston).
dhillon99@gmail.com*

Sardar Rawel Singh Anand of USA has presented a complete translation of the Sri Guru Granth Sahib (SGGS). In comments posted by him in *Asia Samachar* dated April 27, Rawel Singh wrote: “I have completed a logical and scientific translation of whole of Sri Guru Granth Sahib in modern English. It includes meanings of individual words and the underlying meanings of (the) lines.”

This essay is Part 2 of a critical review of both the substance of the translation, and the claim that the translation is a “logical and scientific translation of the SGGS.” Part 1 of this essay was published in *The Sikh Bulletin* Vol 2/2021.

THE FAREEDKOTI TRANSLATION AS THE BASIS OF OTHER TRANSLATIONS.

The Fareedkoti Translation of the SGGS is a defective, Snatan-based, and mythology touting first ever Punjabi translation of the SGGS that was done by a group of Benares based and educated *Nirmalas* in 1880. The primary contribution of the Fareedkoti Translation is the portrayal of the SGGS as the fifth Vedas, conceivably in an attempt to subjugate Gurbani and the SGGS within the fold of the Snatan belief system. The translation presents Gurbani as mired in Snatan concepts and myths; and our Gurus and Bhagats as accepting, endorsing and advocating these 4-thousand-year-old pre 1469 concepts within their messages. All in all, the SGGS is portrayed by the Fareedkoti translators as nothing more than a simplified explanation and interpretation of the Snatan belief system.

It is therefore a tragedy that a great many Punjabi and English translations of Gurbani that have been presented to the Sikh world have relied heavily on the Fareedkoti Translation as their primary source. The most popular and widely available English translation of the SGGS on the internet by Sant Singh Khalsa is case in point. A vast majority of our clergy – *granthis*, *parcharaks*, and *kathakars* – have inseminated the Fareedkoti Translation within our *sangats* and *gurdwaras*. The outcome has been an almost complete and total immersion of Gurbani – and Sikhi - into the Snatan fold. All the concepts, beliefs and myths that our revolutionary Bhagats and Gurus soundly rejected and tossed out, have been systematically and surely brought back and placed within the psyche of Gurbani and Sikhi through the distortion that is the Fareedkoti Translation – and other translations that have relied on it without critical assessment.

ASSESSING RAWEL SINGH’S TRANSLATION.

This essay is part 2 of multi-part series. As was the case with Part 1, this essay will make a side-by-side and verse by verse comparison of a selected *shabd* between the translation of Rawel Singh, the Fareedkoti Translation and that of Sant Singh Khalsa. The objective of the comparison is to look at the depth and

breadth of similarities – if any – between the translation of Rawel Singh and the other two. The objective is also to put to test the assertion – with direct evidence from Rawel Singh’s own translations - whether his work entails a logical and scientific translation of the SGGS. As was the case in Part 1, my own interpretation of the selected *shabd* will be provided to enable readers to make their own informed conclusions.

For this essay, the selected *shabd* is a *pauree* authored by Guru Nanak in Asa Rag and is contained on page 464 of the SGGS. The full *pauree* is as follows:

ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮੜਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ ॥

Paurri. Apeeney Bhog Bhog Keiy Hoye Bhasmurr Bhaor Sidhaya.

ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ ॥

Vda Hoa Dunidar Gul Sangl Ghut Chlayea.

ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥

Ageiy Karnni Kirat Vacheay Beh Leykha Kar Samjhayea.

ਥਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੂਆਇਆ ॥

Thao Na Hovi Pao(n)diyi Hunn Sunneay Kya Ruaiya

ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੩ ॥

Mun Andheiy Janm Gvaiya. SGGS 464.

MY INTERPRETATION AND TRANSLATION OF THE ABOVE PAURRI.

My translation of the *paurri* – verse by verse - is taken from my book titled *Understanding Asa Di Vaar* where it appears from page 109 – 112.

The Methodology that I have used in my Gurbani translation work is called “The Gurbani Framework.” This framework comprises ten elements and principles as follows. 1) Crossing over from the Literal to the Spiritual. 2) The Rahao Principle. 3) Context. 4) Inner Rationality. 5) Conceptual Consistency. 6) First Person Interpretation. 7) Spirituality of the Shabd. 8) Spirituality of Realizing the Creator Within. 9) Spirituality of the Self. And 10) Using Gurbani to define Gurbani concepts. The details of this framework can be found within the Methodology Chapter of all my books on Gurbani.

The Rahao principle states that the PRIMARY and GIST message of every *shabd* is to be found within the verse that is the Rahao verse or the equivalent of the Rahao verse (the final concluding verse of a *paurri*, for instance). This principle further states that the Rahao or its equivalent verse provides the CONTEXT for ALL the messages within the REST of the shabd. This means that the Rahao or its equivalent verse must be understood FIRST.

The Principle of Spirituality of the Self states that in a vast majority of the *shabds* within Gurbani, the writer is writing in the first person. This is because the messages are a reflection of the writers’ OWN

inner spiritual journeys. This is not to suggest that external observations are not made by Gurbani writers. The suggestion is that the FOCUS is on the SELF.

THE RAHAO VERSE OR ITS EQUIVALENT OF THIS PAURRI.

The context of a *paurri* always comes from its final concluding verse. This final verse acts as the Rahao verse in the sense that it provides the gist of the messages within the entire *paurri*. The final verse is

ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥੩॥ *Mun Andhey Janm Gvaiya.*
O Ignorant Mind, My Spiritual Life is Being Squandered.

It is clear that the discourse of the *paurri* pertains to our present life; and our life in the Here and Now. The tense of the *paurri* is therefore in the PRESENT, not the past or the future. It is a FIRST PERSON account of the spiritual experience of the writer (Guru Nanak) and is being narrated in the present tense. The writer – Guru Nanak – is addressing his mind - *Mun Andhey* – meaning O Mind. One’s mind can only exist in the present life. The issue of addressing one’s own mind in the afterlife does not exist.

It will help us understand Gurbani better if we kept this basic principle at heart at all times – Sikhi is a spirituality for the Here and Now. It is a spirituality for the present. There is no obsession of the after-life and no concern with the past life within Sikhi. Gurbani translators and Teeka writers smuggle in the obsessions and concerns of the past life and the after-life into their translations because their terms of reference remain Vedic, Puranic, Yogic and Snatan. Interpreting Gurbani by using texts that belong to the pre-1469 period is unhelpful. More than that, such an approach takes the messages of Gurbani into realms that were never intended, or worse, give the appearance that the writers of Gurbani are advocating principles that are being actually *critiqued*. Gurbani must be interpreted using Gurbani and in accordance with the spiritual gist and core philosophy of it alone.

MY INTERPRETATION AND TRANSLATION OF THE FIRST VERSE.

The first verse of the *paurri* is:

ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮੜਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ ॥
Paurri. Apeeney Bhog Bhog Keiy Hoya Bhasmurr Bhaor Sidhaya.

Apeeney – Self. **Bhog** – Lit. Worldly pleasures. **Bhog** (with *sihari*) – Indulge in worldly pleasures. **Keiy** – By, through. **Hoye** – Have, is. **Bhasmurr** – Lit. Ashes, burns to cinders. Metap. Destruction, ruin. **Bhaor** – Lit. Butterfly. **Sidhaya** – Lit. Moves back, returns, goes back. **Bhaor Sidhaya** – Lit. A butterfly always in transition, pursuing one flower after another, sitting momentarily on each to draw nectar; Metap. Transitory pursuits.

Seeking to Indulge My Self in Worldly Pleasures, Life Is Ruined in these Transitory Pursuits.

The translation of the first verse of the *paurri* as rendered by Rawel Singh, the Fareedkotis, and Sant Singh is as follows.

<p style="text-align: center;">ਆਪੀਨੇ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮੜਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ ॥ <i>Apeeney Bhog Bhog Keiy Hoye Bhasmurr Bhaor Sidhaya.</i></p>		
Rawel Singh's Translation	Fareedkoti Translation	Sant Singh Khalsa Translation
When the mortal has lived the given life-span, the soul leaves and the body becomes ashes, i.e. dies.	<p>ਆਪ ਹੀ ਜੀਵੋ ਨੇ ਭੋਗ ਭੋਗਨੇ ਕੀਏ ਹੈਂ। ਜਬ ਮਿਰਤਕ ਹੂਆ, ਤਬ ਇਸ ਭਸਮ ਹੂਏ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਸੇ ਕ੍ਰਮ ਰੂਪ ਜੀਵ ਚਲਾ ਗਿਆ।</p> <p>When mortals have lived their lives, the soul leaves the body that has become ashes; meaning the mortal dies.</p>	Enjoying his pleasures, one is reduced to a pile of ashes, and the soul passes away.

OBSERVATIONS AND COMMENTS.

The following three observations – as derived from the comparison of translations of the first verse are crystal clear.

1. The Fareedkoti Translation has turned what is essentially a first person account of a spiritual experience of the Here and Now into a narrative of the AFTERLIFE. This is in line with the Vedic and Snatan obsession with the AFTERLIFE. Nowhere in the verse has Guru Nanak mentioned “death.” Nowhere has he mentioned “the body turning into ashes.” And nowhere has he mentioned “the soul leaves the body.”
2. How would such a translation apply to three quarters of the world’s population who do not cremate their deceased – and hence have no “bodies that turn into ashes.”? If we accept the Fareedkoti translation the only conclusion is that these verse of Gurbani does NOT apply to three quarters of the people of the world. On what basis do we then make the claim that the messages of Gurbani are “universal”? The only way the message of this verse remains universal is if it is interpreted at a reality of the Here and Now - as is the case with my own translation above: “Seeking to Indulge My Self in Worldly Pleasures, Life Is Ruined in these Transitory Pursuits.”
3. Given that the translation of Rawel Singh is carrying the ONE and SAME message that is advocated by the Fareedkotis (a narrative of the afterlife), it is clear that the Fareedkoti Translation is the PRIMARY source for Rawel Singh (and Sant Singh too).

The following four comments are worthy of consideration.

1. The method used by Fareedkoti *Nirmalas* (and by Rawel Singh and Sant Singh) to transform a UNIVERSAL message of spirituality pertaining to the Here and Now to one pertaining to the Afterlife that applies ONLY to those who cremate their dead – is to ignore the metaphors and idioms used by Guru Nanak (*Bhasmar* and *Bhaur*) and apply literal meanings instead.
2. The reliance on literal meanings cannot be an omission given that the Benares-based *Nirmalas* who wrote the Fareedkoti were sophisticated and highly educated; albeit in Vedic and Snatan theology. Their reliance on literal meanings is thus purposive on two counts: One, to allow for afterlife beliefs as advocated by Snatan and Vedic systems to be imposed onto Gurbani in their attempt to subjugate Gurbani and the SGGS within the fold of the Snatan belief system; and, two,

to portray Guru Nanak as accepting, endorsing and advocating these pre-1469 concepts within the *paurri*.

3. In accepting the translation of the Fareedkoti *Nirmalas*, Rawel Singh has not only showed a lack of critical analysis of the flaws as outlined above, he has – unwittingly one hopes – become a purveyor of the designs, objectives and agendas of the Fareedkotis.
4. Such an omission demolishes the claim by Rawel Singh that his work is a “logical and scientific translation of the SGGS.”

MY INTERPRETATION AND TRANSLATION OF THE SECOND VERSE.

The second verse of the *paurri* is as follows:

ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ ॥
Vda Hoa Dunidar Gul Sangl Ghut Chlayea.

Vda – Great, excessive. **Hoa** – Have become (present tense); am. **Dunidar** – From ਦੁਨੀਆ ਦਾਰ *Duniya Dar* – Temporal, worldly, of the world. **Gul** (with *sihari*) – Lit. Around the neck. **Sangl** – Lit. Chains. **Gul Sangal** – Idio. Shackled. **Ghut** (with *sihari*) – By putting on. **Chlayea** – Lit. Driven, steered by.

In My Excessive Worldliness I am Steered by the Shackles of Indulgences in Worldly Pleasures.

(Text in **Blue** represents the *CONTEXT* of the verse as derived from the previous verse.)

The translation of the second verse of the *paurri* as rendered by Rawel Singh, the Fareedkotis, and Sant Singh is as follows.

ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ ॥ <i>Vda Hoa Dunidar Gul Sangl Ghut Chlayea.</i>		
Rawel Singh's Translation	Fareedkoti Translation	Sant Singh Khalsa Translation
When this resident of the world completes the allotted age, his/her soul is taken away, with a chain round the neck, i.e. it has to go and cannot avoid it.	ਜਿਤਨਾ ਬਡਾ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਹੁਆ ਥਾ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਬਡਾ ਭਾਰੀ ਸੰਗਲ ਗਲੇ ਮੇਂ ਪਾਇਕੇ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ ਆਗੇ ਕੇ ਚਲਾਯਾ ਹੈ। The big and heavy chain that is put around the neck by the Jumdoos to be taken away is as great as the worldly life that was lived.	He may be great, but when he dies, the chain is thrown around his neck, and he is led away.

OBSERVATIONS AND COMMENTS.

The following two observations – as derived from the comparison of translations of the second verse are crystal clear.

1. The Fareedkoti Translation has turned what is essentially a first person account of a spiritual experience of the Here and Now into a narrative of the AFTERLIFE. This is in line with the Vedic and Snatan obsession with the AFTER LIFE. Nowhere in the verse has Guru Nanak mentioned “Jumdoots” – the soldiers of death according to Snatan and Vedic beliefs. Nowhere in the verse is the word “soul” mentioned.
2. There is a stark similarity between the Fareedkoti Translation and Rawel Singh’s translation suggesting again that the Fareedkoti appears to be the PRIMARY source for Rawel Singh’s translation.

The following 4 comments are worthy of consideration.

1. Again, the method used by Fareedkoti *Nirmalas* (and by Rawel Singh and Sant Singh) to transform a UNIVERSAL message of spirituality pertaining to the Here and Now to one pertaining to the Afterlife – is to ignore the metaphors and idioms used by Guru Nanak (*Gul Sangal*) and apply literal meanings instead.
2. The translation by the Fareedkotis and Sant Singh – “when he dies, the chain is thrown around his neck,” is utterly nonsensical. Once a person is cremated and his body turns to ashes (according to their OWN translation of the first verse), what “neck” is left to put a chain around?
3. Rawel Singh goes one step further in propagating the nonsense of the Fareedkoti. He says: “his/her soul is taken away, with a chain round the neck.” Does the soul have a physical structure that would allow for it to be chained? Does the soul also have a “neck” to hold the chain? If the so called “Jumdoots” are empowered by Dharmraj with the ability to bring a soul before him, why is there a need for them to be carrying chains to “put around the necks of souls?” Where in the verse is the “soul” mentioned in the first place?
4. Such drivel demolishes the claim by Rawel Singh that his work is a “logical and scientific translation of the SGGS.”

MY INTERPRETATION AND TRANSLATION OF THE THIRD VERSE.

The third verse of the paurri is as follows:

ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥
Ageiy Karnni Kirat Vacheay Beh Leykha Kar Samjhayea.

Ageiy – Moving Forward; progress. **Karnni** – Deeds. **Kirat** – Praiseworthy. **Vacheay** – Taken into account, accounted for. **Beh** – Lit. Sit. Idio. From ਬਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣ *Beh Kay Gul Sunn*, Calmly. **Leykha** – Weigh, evaluate. **Kar Samjhayea** – From ਸਮਝਾਉਣਾ ਕਰ *Samjhaunna Kar*- To Understand.

Progress in Spirituality Is On Account of Praiseworthy Deeds; Understand and Evaluate This Calmly O Mind.

(Text in **Blue** represents the CONTEXT of the verse as derived from the previous verses.)

The translation of the third verse of the *paurri* as rendered by Rawel Singh, the Fareedkotis, and Sant Singh is as follows.

ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥ <i>Ageiy Karnni Kirat Vacheay Beh Leykha Kar Samjhayea.</i>		
Rawel Singh's Translation	Fareedkoti Translation	Sant Singh Khalsa Translation
In Divine court, the soul is made to sit, i.e. to patiently listen, while its deeds and praise, i.e. positive – as well negative – aspects are told; the account is told and explained.	ਜਬ ਆਗੈ ਪਰਲੋਕ ਮੇਂ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਹੂਆ, ਤਬ ਇਸ ਕੀ ਕਰਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਭਾ ਜਾਂ ਅਸੋਭਾ ਪੜੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ ਕਾ ਸੂਭ ਅਸੂਭ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਪੜ ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੈ। ਔਰ ਬਿਠਾਲ ਕਰ ਧਰਮ ਰਾਇ ਨੇ ਲੇਖਾ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਾਇ ਦੀਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਰਮੇਂ ਕਾ ਇਹ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। When he faces Dhram Raye in the Next world, then his deeds of praise and condemnation are read out by Chiter Gupt. He is made to sit by Dhram Raye and his account is told and explained to him that this is the fruit of your deeds.	There, his good and bad deeds are added up; sitting there, his account is read.

OBSERVATIONS AND COMMENTS.

The following observations – as derived from the comparison of translations of the third verse are crystal clear.

1. The Fareedkoti Translation has turned what is essentially a first person account of a spiritual experience of the Here and Now into a narrative of the AFTER LIFE. This is in line with the Vedic and Snatan obsession with the AFTER LIFE. Nowhere in the verse has Guru Nanak mentioned “Dhram Raye” – the judge in the afterlife according to Snatan and Vedic beliefs. Nowhere in the verse is “Chiter Gupt” – the accountant and record keeper of Dhram Raye according to Snatan and Vedic beliefs - mentioned. The smuggling in of Dharmraj and Chitergupt – pre 1469 concepts – into this verse (and Gurbani in general) exposes the agenda of the Fareedkotis which is to force-fit the round pegs of Gurbani into the square holes of Snatan and Yogic beliefs.
2. There is a stark similarity between the Fareedkoti Translation and Rawel Singh's translation suggesting again that the Fareedkoti appears to be the PRIMARY source for Rawel Singh's translation.

The following four comments are worthy of consideration.

1. Again, the method used by Fareedkoti *Nirmalas* (and by Rawel Singh and Sant Singh) to transform a UNIVERSAL message of spirituality pertaining to the Here and Now to one pertaining to the

Afterlife – is to (i) ignore the metaphors and idioms used by Guru Nanak (*Beh Leykha Kar*) and apply literal meanings instead, and (ii) mistranslate “*Agiey*” as “the next world.”

2. The translation by the Fareedkotis – “he is made to SIT” is utterly nonsensical. Once a person is cremated and his body turns to ashes (according to their OWN translation of the first verse), what part of the body is left for one to be offered to sit?
3. Rawel Singh goes one step further in propagating the gibberish of the Fareedkoti. He says: “in the Divine Court, the soul is made to sit, i.e. to patiently listen,” and that “the account is told and explained.” Does the soul have a physical structure that needs to be seated? Does the soul also have ears with which to “patiently listen?” Does the soul have a mind with which one can “explain” things to it? Weren’t the ears and the rests of the body “burnt to ashes” as per Rawel Singh’s own translation of the first verse above? And once the entire body is thus destroyed, isn’t the “mind” destroyed too? Where in the verse is the “soul” mentioned in the first place? Where is the word “Divine court” mentioned in the verse?
4. Such twaddle demolishes the claim by Rawel Singh that his work is a “logical and scientific translation of the SGGS.”

MY INTERPRETATION AND TRANSLATION OF THE FOURTH VERSE.

The fourth verse of the *paurri* is as follows;

ਥਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੁਆਇਆ ॥
Thao Na Hovi Pao(n)diyi Hunn Sunneay Kya Ruaiya.

Thao – Idio. From ਥਾਇ ਪਾਉਣਾ *Thae(n) Paunna*, receive as reward or payment. **Na** – Negative. **Hovi** – Exist, receive. **Pao(n)diyi** – Footwear, slippers, shoes. **Hovi Pau(n)diyi** – Lit. Receive Shoes. Idio. From ਜੁਣੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ *Jutian Paennian*; Get a drubbing, beating, thrashing; castigated. **Hunn** – Now. **Sunneay** – Listen. **Kya** – Who. **Ruaiya** – Lit. To cry, to plead.

That **My Spirituality** Not Get Castigated Now; Where Do I Plead, Listen **O Mind**.

(Text in **Blue** represents the *CONTEXT* of the verse as derived from the previous verses.)

The translation of the fourth verse of the *paurri* as rendered by Rawel Singh, the Fareedkotis, and Sant Singh is as follows.

<p style="text-align: center;">ਥਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੁਆਇਆ ॥ <i>Thao Na Hovi Pao(n)diyi Hunn Sunneay Kya Ruaiya.</i></p>		
Rawel Singh's Translation	Fareedkoti Translation	Sant Singh Khalsa Translation
If the account is in debit, i.e. the soul has not lived by Divine commands, then – it is subjected punishment of rebirth, and there is no place for it to go, i.e. it cannot escape the consequences of deeds; what, i.e. there is, no use crying now, as there is none to listen to it.	<p>ਮੰਦ ਕਰਮੀਓਂ ਕੇ ਚੋਟਾਂ ਪੜਤੀਆਂ ਹੈ ਤਬ ਉਨ ਸੇ ਬਚਣੇ ਕੇ ਥਾਉ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ। ਜਬ ਰੁਦਨ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਤਬ ਜਮਦੂਤ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਰੋਣਾ ਤੇਰਾ ਹੁਣ ਕਿਆ ਸੁਣੀਐਗਾ ਅਰਥਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਤਾ ਹੈ।</p> <p>The doers of bad deeds are subject to beatings from which there is no place to go to. When he starts to cry, then the Jumdoos tell him no use crying now, as there is none to listen to it.</p>	He is whipped, but finds no place of rest, and no one hears his cries of pain.

OBSERVATIONS AND COMMENTS.

The following observations – as derived from the comparison of translations of the fourth verse are crystal clear.

1. The Fareedkoti Translation has turned what is essentially a first person account of a spiritual experience of the Here and Now into a narrative of the AFTERLIFE. This is in line with the Vedic and Snatan obsession with the AFTERLIFE. Nowhere in the verse has Guru Nanak mentioned “Jum Doot” – the soldiers of death according to Snatan and Vedic beliefs.
3. There is a stark similarity between the Fareedkoti Translation and Rawel Singh's translation suggesting again that the Fareedkoti appears to be the PRIMARY source for Rawel Singh's translation.

The following four comments are worthy of consideration.

1. Again, the method used by Fareedkoti *Nirmalas* (and by Rawel Singh and Sant Singh) to transform a UNIVERSAL message of spirituality pertaining to the Here and Now to one pertaining to the Afterlife – is to (i) ignore the metaphors and idioms used by Guru Nanak (*Hovi Pau(n)diyi* and *Ruaiya*) and apply literal meanings instead, and (ii) translate “*Thao(n)*” as a location in “the next world.”
2. The translation by the Fareedkotis – “he is subject to a beating” and “cries” is utterly nonsensical. Once a person is cremated and his body turns to ashes (according to their OWN translation of the first verse), what part of the body is left for one to be “suffer a beating” and to be able to “cry”?
4. Rawel Singh goes one step further in propagating the nonsense of the Fareedkoti. He says: “If the account is in debit, i.e. the soul has not lived by Divine commands, then – it is subjected to punishment of rebirth.” And “there is no place for it to go,” and there is, no use crying now, as there is none to listen to it.” Does the soul have a physical structure that needs “a place to go

to?” Does the soul also have the physical organs that are required to “cry?” Where in the verse is the word “rebirth” mentioned in the first place? In fact, the addition of the concept of “rebirth” exposes Rawel Singh’s intent to force- fit the square pegs of Snatan and Yogic beliefs into the round holes of Gurbani.

3. Such an act demolishes the claim by Rawel Singh that his work is a “logical and scientific translation of the SGGS.”

MY INTERPRETATION AND TRANSLATION OF THE FIFTH AND FINAL VERSE.

The final verse of the *paurri* is as follows.

ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੩ ॥
Mun Andheiy Janm Gvaiya.

Mun – Mind. **Andheiy** – Lit. Blind. Sp. In ignorance. **Janm** – Life. Sp. Spiritual life. **Gvaiya** – Lit. Lost, wasted; squandered.

Listen! O Ignorant Mind, My Spirituality is Being Squandered.

(Text in **Blue** represents the *CONTEXT* of the verse as derived from the previous verses.)

The translation of the fifth and final verse of the *paurri* as rendered by Rawel Singh, the Fareedkotis, and Sant Singh is as follows.

ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੩ ॥ <i>Mun Andheiy Janm Gvaiya.</i>		
Rawel Singh’s Translation	Fareedkoti Translation	Sant Singh Khalsa Translation
This is what happens to mind/human being the blinded by temptations and being oblivious of Naam/Divine commands and blinded by attachment to the world-play; it wasted human birth – did not use the opportunity to try and attain union of the soul with the Creator – and has to suffer being in cycles of births and deaths. 3.	ਹੇ ਅੰਧੇ ਮਨ ਜੀਵ! ਤੈਨੇ ਅਪਨਾ ਮਾਨੁਖ ਜਨਮ ਗਵਾਇ ਲਿਆ ਅਰਥਾਤ ਵਿਗਾੜ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਰੋਏ ਸੇ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ। ੩॥ O Blind Mind and Life, you have wasted your human birth; meaning spoilt it, what is the use of crying about it now?	The blind man has wasted his life away. 3

OBSERVATIONS AND COMMENTS.

The following comments are worthy of consideration.

1. Rawel Singh's translation is a perfect case of him taking the opportunity to add, embellish and impose his own Snatan and Vedic views on Guru Nanak. It's a simple and straightforward four-worded verse *Mun Andheiy Janm Gvaiya*. But Rawel Singh brings in things such as "attain union of the soul with the Creator" and "suffer being in cycles of births and deaths." There is absolutely no mention about any "union of a soul" and no mention whatsoever of "cycles of births and deaths." Rawel Singh's translation amounts to putting words and concepts into Guru Nanak's mouth.
2. As stated above, the verse addresses our mind. The mind is an entity that exists in the Here and Now – never in the after life. Rawel Singh's claim that this verse (and the *paurri*) is a narrative of the after life demolishes his claim that his work is a "logical and scientific translation of the SGGS."

SUMMARY CONCLUSIONS AND OBSERVATIONS.

In his post in Asia Samachar on April 27 – in response to my essay *Authentic Sikhi, the Benares Conspirators and My 12 part Sikhi Concept Series – My Response to Rawel Singh* (which essay is also published in Vol 2/2021 of SB) where I suggested that Rawel Singh seems to be rehashing the Fareedkoti translation – Rawel Singh wrote the following comment:

"I have completed a logical and scientific translation of whole of Sri Guru Granth Sahib in modern English. It includes meanings of individual words and *Bhaav*/the underlying meanings of (the) lines. **It has no likeness with Freedkot Wala Teeka which is mostly based on Hindu texts.** Karminder Singh's comparing my work with that (Fareedkoti) Teeka only shows lack of awareness."

Four things can be said as summary observations based on what I have presented above.

1. Statements such as "his/her soul is taken away, with a chain round the neck," or "soul is made to sit, i.e. to patiently listen," or "soul is subjected punishment of rebirth, and there is no place for it to go," or "when he starts to cry, then the Jumdoos tell him no use crying now," or "the soul has to suffer being in cycles of births and deaths," or "he faces Dhram Raye in the next world," or "his deeds of praise and condemnation are read out by Chitergupt, or "big and heavy chain that is put around the neck by the Jumdoos to be taken away," are ALL to be found APLENTY within the myriad of Snatan and Vedic texts. Yet, the truth is that ALL the above statements are NOT taken from the Snatan or Vedic texts, but from within the translations of Rawel Singh and the Fareedkotis – and ALL of them are attributed to Guru Nanak. What an irony indeed.
2. The question that arises then is "what exactly is the difference between what the Snatan and Vedic texts say and what Gurbani says? If our Gurus are saying the exact same things, then what was the need for Sikhi? What was the need for our Gurus to have come into existence? Why didn't our Gurus just tell us to go read the existing texts?
3. The fact of the matter is that our Gurus are NOT saying the same things. In the *paurri* above, Guru Nanak does NOT mention "rebirths, reincarnations, dhmraraj, jumdoos, chiter gupts" etc. Yet the Fareedkotis and their ardent advocate Rawel Singh have smuggled them into their translations. The question then is this: what is the objective of these translators then?

4. The objective is to root the idea that there is NO difference between what the Snatan and Vedic texts say and what Gurbani says. That our Gurus are saying the exact same things. That there is nothing different or unique about Sikhi. That the SGGS is an extension of the Vedas – or its simplified version. This is invariably a sinister objective.

Five things can be said as summary conclusions.

1. The objectives of these series of essays was (a) to see if the substance of the translation of the SGGS as done by Sardar Rawel Singh is based on the Fareedkoti Translation, and (b) to see if Rawel Singh's translation was indeed a "logical and scientific translation of the SGGS."
2. While readers are free to make their own observations, my findings, based on the *paurri* of Guru Nanak in Asa Rag are as follows. (a) It is established – with evidence – that the substance of the translation of the SGGS as done by Sardar Rawel Singh is based on the Fareedkoti Translation; (b) It is also established – with evidence again - that Rawel Singh's translation was not in any way a "logical and scientific translation of the SGGS" and: (c) That Rawel Singh is imposing his own Snatan and Vedic beliefs upon Guru Nanak's *bani* by interweaving the pre-1469 concepts them within his translations.
3. At the very least, the Fareedkoti Translation is the PRIMARY source of reference for Rawel Singh's translation of the SGGS. At the very worst, the assertion is that he has lent himself to the Benares Conspirators in wanting to establish the legitimacy and functionality of the defective Fareedkoti Translation in simple and modern English. One hopes that the latter is not the case.
4. The claim that the translation is a "logical and scientific translation of the SGGS" remains unproven and un-established. The logic and science of statements such as "the soul is made to sit and listen," or "a chain is put around the neck of the soul" may belong to a science of the stone ages, but not the 21st century.
5. Rawel Singh's claim that his translation "has no likeness with Freedkot Wala Teeka which is mostly based on Hindu texts" is only partially true. He is correct that the Fareedkoti Translation is based on Hindu texts." He is wrong that his own translation bears no likeness" to the that distorted translation. As shown above (and in Part 1 of this series), his work bears a striking similarity and resemblance to the Fareedkoti Translation. Readers are welcome to make their own conclusions.

 <h1>The Hijacking of Sikhi</h1>	<p>Part 1: The Plot Part 2: The Plot Unfolds: Udisis Part 3: The Plot Takes Shape: Udisis Part 4: The Plot Thickens: Nirmlas Part 5: Corrupting Sikh Literature: Nirmlas Part 6: Distorting Sikh History: Nirmlas Part 7: Distorting Gurbani: Nirmlas Part 8: Dera Sants & Taksali Babas Part 9: The Hijacked Turn into Hijackers Part 10: The Hijackers' Nuclear Weapon Part 11: Freeing Sikhi from The Hijackers Part 12: The Battle Continues into the 21st C</p> <p>Watch the series here: https://www.youtube.com/playlist?list=PLYigetSYIOXR9zz_iE0FKOKYe4bQCdII</p>
--	---

When Disability Comes A Calling

Prof Devinder Singh Chahal, PhD
Institute for Understanding Sikhism
Laval, Québec, H7W 5L9 Canada
sikhism@iuscanada.com

Note: I am reproducing this modified chapter from my autobiography, which is still under writing. This chapter details the causes of becoming a typical handicapped person after surgery on my neck and lower back, including treatment and rehabilitation thereof. There is additionally some general information, which may be beneficial to the readers of the Sikh Bulletin.

Photo 1. Prof Devinder Singh Chahal Before July 26, 2018

INTRODUCTION

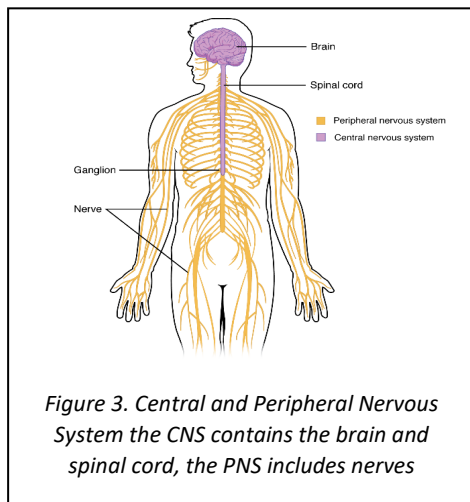
My family went to Toronto to meet our friends and relatives during the first week of July 2018. I had an appointment with Dr Devinder Pal Singh for video recording about some topic on Sikhi. During our stay at Toronto, I started to feel weakness in my arms and legs. On the day of the video recording, I could not roll my beard as I usually do since my arms failed to help me. We were at the east end of Toronto and the recording studio, Jhajjar TV, was at the opposite side towards the west end, which was a long distance, therefore I had to cancel the recording appointment. Despite this, we reached home without any problem of my health while travelling 600 Km between Montréal and Toronto.

At home, my arms and especially legs were becoming weaker everyday. I decided to go to the emergency clinic where the doctor examined my walk and checked other functions. He then recommended several blood tests. The blood test results were sent to my family doctor the next day. My family doctor called me to visit him the following day, and after examining me and looking into the reports of the emergency doctor, he recommended me for immediate admission at the hospital Cité-de-la-Santé Laval. It was Thursday, July 26, 2018. I had to deliver a talk in our Gurdwara on Sunday July 29, 2018. Therefore, I called the Gurdwara Management Committee to cancel my session. At the hospital, several tests were performed including X-Ray, MIR of brain, and spinal cord. They discovered that several nerves of my legs were not conveying electrical signals to the brain with Electroencephalography.

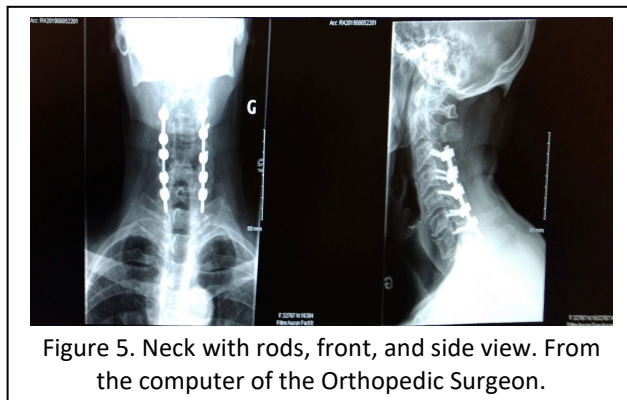
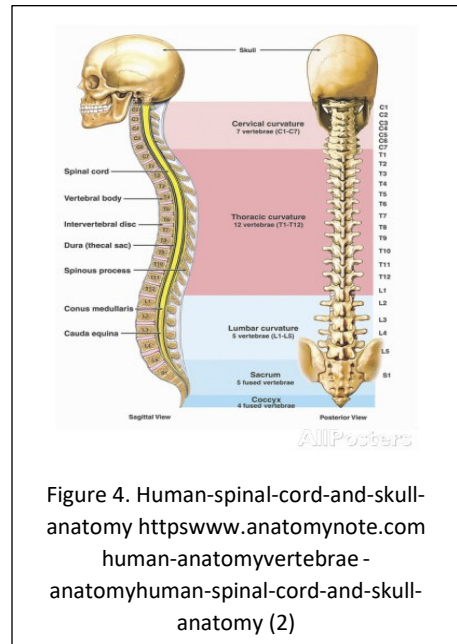
Photo 2. Prof Devinder Singh Chahal after July 3, 2019

The group of expert doctors recommend decompression of spinal cord at neck only. They transferred me to the Hospital Sacré-Coeur, Montréal on August 5, 2018. At this hospital they took new X-rays and MIR of neck and lower back. The expert team of orthopedic surgeons decided that an operation was necessary at the neck and at the lower back simultaneously to remove the compression of spinal cord at neck which sends several nerves to arms, head, and at the lower back where from the spinal cord sends several nerves to the legs. Fig. 3.

On August 9, 2018: a team of orthopedic surgeons under Dr Mac-Thiong operated on my neck to remove compression at C3 – C6 and Fusion C3-C7 of spinal cord. At the same time, they operated at the lower back and removed compression of L3-L5 of the spinal cord. Fig. 4. They put two rods in my neck (Fig. 5) and two rods in

the lower back (Fig 6) to keep the vertebrae of my spine apart so that they do not compress the nerves, coming out from those vertebrae.

When I came out of the operation room, I was like a dead log. I was unable to move by myself. When I came back to my consciousness, I felt like a new-born baby. I felt that I could move my arms and legs. One attendant was always at my call, who helped me to get out of bed and put me in wheelchair to take me for occupational therapy and physiotherapy. My occupational therapist started to teach me how to pick up small things from a box and put them out and then put them back in the box. My physiotherapist taught me how to move my legs. He was 6 ft 4 inches tall and

when he made me stand up from the wheelchair, he said you are a tall man. I replied no, you are tall I am only 6 ft. Anyhow, I was a tall person among most of the patients and therapists. During physiotherapy we fell in discussion about philosophy. When I was able to move my hands and legs, I was moved to Jewish Hospital Rehabilitation on August 30, 2018.

The Medical Staff to Care for my Health at this hospital for Rehabilitation:

Doctor: Dr. Martin Lipnowski

Nurse: Ms. Ann Marie Picotto

Occupational Therapist: Stephanie Morin

Physiotherapist: Ms. Veronique Cournoyer

Asst. Nurses: Assistant Nurses was changed every day or after a few days.

One attendant was always available 24 hrs on call.

A five-day a week an attendant used to push my wheelchair from my room to the occupational therapist and to the physiotherapist. After finishing each therapy, the attendant would send me back to my room and put me in bed.

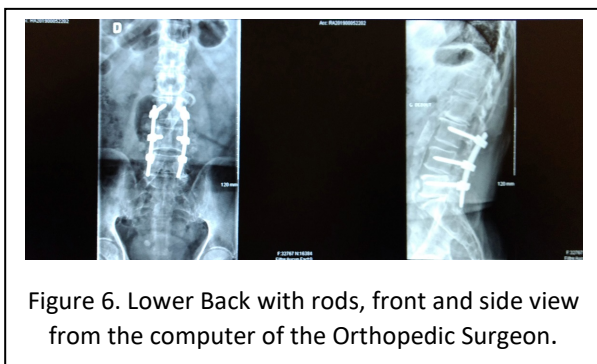

Figure 6. Lower Back with rods, front and side view from the computer of the Orthopedic Surgeon.

Ms. Stephanie Morin, Occupational Therapist, started to teach me as if I was newly born. She began by teaching me how to handle certain things, starting with simple block puzzles to more and more complex block puzzles. Then, we practiced how to throw a balloon, then we started to pass a ball with each alternating foot. Under all these conditions I was standing in a parallel bar lest I fall. After many days of practice, she started to make me take one step up on a stand with bars to hold in case I fell and

stand to solve the harder block puzzles. She made me to throw rings onto a peg at some distance from me. She started to teach me how to button and unbutton a shirt; she would hide similar objects at different places in a room and made me find them; how to stand up from wheelchairs to enter in a shower room with flat platform to sit to take shower with a shower fixed with a flexible tube. In this case, the shower floor and main floor were at the same level for easy access of wheelchair or a walker. Of course, during this demonstration she was with me. For real showers, some attendant helped me out of my wheelchair, enter the shower room and to sit on the platform. Soon, I started to take showers by myself, starting from getting out of the wheelchair and getting back into it. I dressed myself with a little help from my attendant. Finally, she gave me a driving test on a computer. She reported to the Department of Transport, Canada that I had a 26 % chance of being involved in an accident. After a few weeks I received a letter from the Department of Transport, Canada that I cannot drive car unless I pass the driving test again within three years. Since then, I have not been able take the driving test and now my driving license has been cancelled.

Ms. Veronique Cournoyer, Physiotherapist, started to work to strengthen the muscles of my arms and legs. She taught me how to stand up from the wheelchair and to hold on the parallel bars to stretch my legs, then to walk between the bars while holding them with hands. By and by, I started to practice walking without holding the bars. She taught me how to do various exercises while lying on hard bed. The exercises involved folding my legs and pulling them towards my chest, as well as folding my legs and pushing my bottom up to strengthening my lower back. These exercises continued for some time. Thereafter, I started to cycle with the lowest resistance for 10 minutes. After some days, I was able to increase the resistance a little. Finally, I was made to try to go up and down a flight of stairs. The demonstrative stairs were only 6 steps, but at home I have 15 steps to go upstairs into my bedroom. However, there were 15 steps stairs for going down from the physiotherapy floor to one floor down. Therefore, she made me to practice going downstairs and then coming back upstairs. Ms. Veronique Cournoyer was very helpful, and she also took care of my other demands. She got me a special bed with all types of movements, and I was comfortable. My left shoulder became painful she took special care for that and gave me a massage for a few days until the pain was gone. During our exercising sessions we fell into discussion on philosophy just as it happened at the Jewish Hospital with my tall physiotherapist. I presented her my book, *Nanakian Philosophy*. (Photo 7) She was very happy to receive it. I told her that one of the main principles of Nanakian Philosophy is service to humanity. She abruptly said that is what she is doing. She started to tell loudly to other physiotherapists and patients that Prof Chahal is a PHILOSOPHER. I became popular with most of the staff working with me. A lady attendant from Iran called me "Darvish", another attendant from India called me "Baba Guru", and still my neighbor patient called me "Santa Clause".

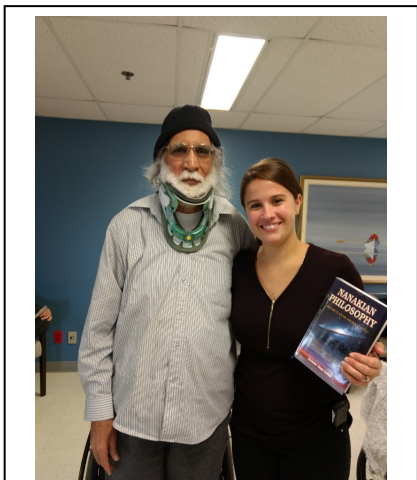

Photo 7. Prof Chahal with a cap and a neck collar and Ms. Veronique Cournoyer, Physiotherapist, with my book, Nanakian Philosophy.

Before my discharge from hospital, Ms. Veronique Cournoyer visited our house to examine if everything was fit for me to come back home. She looked at the staircase (15 steps) to check if it had a side rail to hold on, and the washroom to check if the toilet was raised with the additional seat. She also looked to see if the tub was provided with a support to enter and exit. All these gadgets were already fixed as recommended by another Health Officer. She also examined the toilet room at the main floor, which is 4-steps down but there was no side rail to hold on. She recommended installing a side rail before I moved back home. My son, Dr. Parminder Chahal, immediately fixed the side rail.

On Oct 31, 2018: I was discharged from the hospital. Prior to that Ms. Veronique got me registered with the Volunteers Service Department which helps in taking patients to and from their rehabilitation therapies, their family doctor, other doctors, and some other places. To use this service, I must reserve the day and time for a volunteer at least a day or so earlier. Then, a

volunteer would come and pick me up from my home to take me to the hospital for therapies and would wait for an hour, then take me back home. It cost me \$10-\$15 depending on distance each day for 3 days a week.

During this period, The Institute for Understanding Sikhism (IUS) announced the holding of an International Conference titled "Sikhi As Founded by Guru Nanak: What Happened and What Should Have Been?" on May 11, 2019. I thought that I will be able to attend the conference. The auditorium and a hotel for the speakers were arranged and some of the speakers had already reserved their flights to Montreal.

Unfortunately, on April 14, 2019, I fell from the stairs and suffered severe pain in my back as a result. We called an ambulance that came within an hour. The supporting staff decided to take me to Sainte Mary Hospital, Montreal, and my son followed the ambulance in his car. The hospital was crowded with patients and my bed was arranged in a corridor along with other patients. The doctor examined my X-ray taken in that hospital and could not find any break or even a crack in my hip bone. He recommended that I be transferred to the same orthopedic surgeon in the Hospital Sacré-Coeur next day, April 15, 2019.

On May 2, 2019, I was again operated at the back by the same team of orthopedic surgeons. They removed my previous rods and did spinal decompression of L2-L3 and fusion of L2-L5. Now new and longer rods were fixed to keep my vertebrae in place. After going through preliminary occupational therapy and physiotherapy, I was transferred to Jewish Rehabilitation Hospital on May 15, 2019.

The Medical Staff to Care for my Health at this hospital for Rehabilitation:

Doctor: Dr. Arthur Geiston

Nurse: Ms. Manuela Pereira

Occupational Therapist: Stephanie Morin

Physiotherapist: Ms. Veronique Cournoyer

Asst. Nurses: Assistant Nurses was changed every day or after a few days.

One attendant was as always available 24 hrs on call.

Photo 8. Dr Karminder Singh Dhillon visited me at hospital On May 11, 2019.

Considering my health conditions, the IUS decided to cancel the conference being held on May 11, 2019, since I was just again operated at my lower back, and I was not even able to move in my bed without help of the attendant. However, Dr Karminder Singh Dhillon, the Joint Editor of the *Sikh Bulletin* USA decided to come meet me as well as his son in Windsor University, London, Ontario.

Here again, the same occupational therapist and physiotherapist - Ms. Stephanie Morin, and Ms. Veronique Cournoyer respectively - were assigned to me. After completing the required exercises of occupational therapy and physiotherapy for two months I was discharged from the hospital on July 3, 2019. No further physiotherapy at the hospital was needed. I was instead given a list of illustrated exercises to do at home. Before leaving the hospital, I presented a card of thanks and a small gift to my occupational therapist, physiotherapists, nurse, and the doctor. My occupational therapist and physiotherapists on my last day in the hospital are as in photographs 9 and 10.

MY LIFE AT HOME

I am homebound since I came home on July 3, 2019, after about one year of treatment and rehabilitation. I rarely go out of home unless it is a visit for X-ray or to a specialist. However, a nurse comes to my home occasionally to take up blood for various tests, and I discuss my health on phone with my family doctor who visits me at home when necessary. Soon after the second operation of my lower back, a new physical disease, RLS (Restless Leg Syndrome) and back pain started to appear occasionally. The RLS is caused by some nerves that cause my leg to move involuntarily. As a result, it does not let me sleep for 3-5 hours some nights. Thereafter, I feel tired and sleepy the whole day. It can also occur during daytime.

I sleep for variable periods of 5-9 hours depending upon the effect of RLS. I have a bed with a handle to get in and out of bed, and a reclining chair with heat and massage apparatus in my upstairs bedroom to watch TV with a large screen at night. Similarly, I have a bed with a handle to get in and out of bed, and a reclining chair on the main floor in my family room to watch TV with large screen. I have a small table space for my computer and an orthopedic chair to sit on while working on computer. I can spend only 30-40 minutes on computer at one sitting. I need the bed to rest before I am enabled for my next session on the computer. I can work only two or three such sessions a day on the computer for my research on Sikhi and Sikhism. I seem to make many mistakes while typing. However, the computer helps me to correct the spelling and grammar errors. That is why it takes a long time to complete targeted writings.

I have a walker to walk around at the main floor, and another in the washroom on the main floor which always remain there. In addition to these two walkers, I have another walker upstairs for when I go to my bedroom at night. In my bathroom I have a raised toilet seat which helps me to get up easily with the help of a walker, and I have a chair in the bathtub to sit on while taking shower.

*Photo 9. Prof. Devinder Singh Chahal
&
Ms. Stephanie Morin, Occupational
Therapist.*

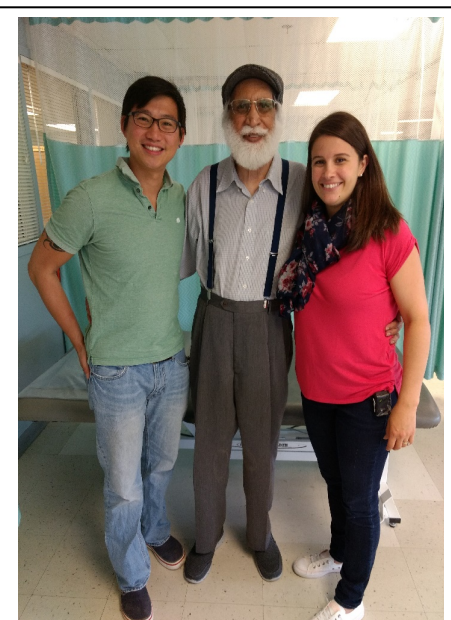
The shower is affixed with a flexible tube and a small hanger on the wall near the chair for easy handling. A handle is affixed on the tub which helps me to get in and out of the tub. A tall stool is kept besides the bathtub to sit to undress before taking my shower and to dress with washed cloths while sitting on this stool.

I am completely dependent on my son, Parminder, and daughter-in-law, Harvinder, who have provided all the facilities to make my life comfortable. They are always ready to help me when needed. Besides, my grandson, Shawn, is next to take care of me and my computer problems; and my granddaughter, Deepy, and grandson-in-law, Arjun, although they are busy with my great granddaughter of two weeks. I am the luckiest father, grandfather, and great grandfather.

The best wishes of my daughter, Neenu, and son-in-law, Gursharan, and family from California are always with me.

Exercise to keep my body in working conditions

I cycle for 10 minutes and cover about 2.5 km and burn about 50 calories for 5 days a week. I perform various physio exercises for about 20-25 minutes 5 days a week. I am hardly able to walk 5- 15 minutes. I rarely go out of my home. For outdoor walking I have a four-wheel walker.

*Photo 10. Mr. Fred Lin, Physiotherapist, Prof
Devinder Singh Chahal, and
Ms. Veronique Cournoyer, Physiotherapist.*

Acknowledgments

I am thankful to Dr Sheena Sidhu, Ecological Scientist in California for editing this article.

The Punjabi Heritage Foundation of Canada has recently published the International Conference Proceedings Book entitled "Universal Relevance of Guru Nanak's Teachings" that is uploaded on Google and is available at this link:

https://drive.google.com/file/d/1uRJ26TkC_4m5l3sDrrHSmPgD7OIS-hiE/view?usp=sharing

Take a look at the published book and share with your readers, friends, and colleagues.

In Search of God: The God of Spirituality

Sukhraj S. Dhillon, Ph.D.
DrSukhrajDhillon@gmail.com

"God and spirit is a practical, reliable way to make sense of the real world, find peace in the midst of turmoil, and discover hope and joy. With SPIRITUALITY comes Morality and does what's right. Spiritual people are not God-less but honor the God in all of us"

Questions about God have occupied our minds for centuries in one form or another. What is God? Does He really exist? Why do we search for God? Do religions really believe in the same God? Why are there religious wars?

Such questions have been asked over and over again. The mythology of God has created its own history. Human society changed from hunter gatherers to farmers with the invention of agriculture. The female God was replaced by the male God and violence was introduced in the name of religion. Instead of searching for a God that is tangled up with violence and survival, we should search for the God of spirituality.

Religions and prophets have been preaching about God for centuries, and millions of people have developed faith in their concept. The revolution of science and technology in this century has forced many of us to reevaluate the doctrines and tenets received through our religious traditions. Should we believe in creation or should we believe in evolution? Should we believe in heaven and His court of justice when we look up in the sky or should we believe in the space, the planets, and the galaxies up there? I hope this write-up will provide a fresh insight about God and leave us wiser, peaceful, and enlightened. Rather than underscore the conflict between religion and science and point to their mutual exclusivity, we need to unravel the strands in both and see the extent to which one augments the other.

The concept of God has practical value - for the new generation of science and technology and people of 21st century - only if we are prepared to interiorize that concept in a unique manner. A scientist may find it difficult to believe that some wise old man or woman sitting up in heaven is keeping track of everything; because of his belief in the notion that God does not micromanage our actions. But the same scientist can't deny the incredible awareness and intelligence that exists in life, in nature, and in us. It's being a scientist that makes us spiritual and believers.

God is no more a theoretical concept that had been preached by most religions. For the new generation of the 21st century the ability to experience God is the essential part of being religious today. God is not in a church, mosque, temple or gurdwara that only appears every Sunday. God is also not sitting somewhere in the sky watching our actions. God is in us; God is in the congregation. If we can't see God in all, we can't see God at all. We need scriptures that can teach us that all humans are capable of achieving union with God while still alive by realizing the Divine within. We want to become one with God and experience it.

We need scriptures, where God-realization teaches merger of one's soul (*atma*) with the supreme soul/God (*parmatma*) and salvation while alive (*Jeewan Muktee*). In such realization there is no heaven or hell per se. All these are on this earth; and not in separate places such as *patal* (nether worlds) and

agas (sky) which has been misinterpreted as particular places by many theologians. We need scriptures like the Sri Guru Granth Sahib where Sikh Gurus and other contributors have defined God as omnipresent, omnipotent, transcendental (*Nirgun*), immanent (*Sargun*), creator, loving, kind, compassionate, caring, and in various other ways.

We humans are the only species in the animal kingdom who are blessed with an analytical capacity and logic. We possess the only nervous system that is aware of the phenomenon of God, soul, reincarnation, hell, and heaven. Many of us question the existence of God we have known through religion and history! Is God a creation of our own mind that is influenced by the environment? For example, most of those who grow up in a communist world, do not believe in God. Could God be an "idea" depending on the climate, the environment, and the tradition in which we have been brought up? Does God exist for us humans only-- the only species known to have a mind which fosters ideas?

Because the concept of God helps many of us deal with ups and downs in life and keep the mind tranquil, could we be using the concept of God mainly to deal with life-crises. I hope this write-up can provide a meaningful understanding of the questions we have raised here and many more that occupy our mind as well as a personalized answer to the questions which will conform to our nature as both rational and religious human beings. Our purpose is not to create a new religion, sect or movement, but to understand the concept of God, which constitutes the spiritual basis of living. Such understanding will put us on a road to love and happiness irrespective of our faith.

In understanding God and Spirit, "mind" is not just thought. It includes our emotions as well as all unconscious mental-emotional reactive patterns. *Emotion* arises at the place where mind and body meet. It is the body's reaction to your mind - or you might say a reflection of your mind in the body. *Spirituality* is defined as the self, connected (by consciousness/energy) to The Higher Power. We are all part of the One Spirit. When one experiences the true meaning of spirituality, which is to know God, you will realize that He is your Self, and that He exists equally and impartially in all beings.

The Self is the knower, the observer, and the witness. It sees everything. Our awareness of Being is consciousness. The body has no awareness of its own if it were not pervaded by consciousness; it would be just a lump of flesh. The mind has no awareness of its own and does not even have true intelligence. The mind can only think and doubt. It has beliefs, opinions, likes, dislikes but is not aware of anything. Awareness and true intelligence exist within the SELF. Ego, intellect and senses are barriers to Spirituality: When the five senses are stilled and thinking has ceased, when the intellect does not stir in between two thoughts, then one can enjoy the tranquility of mind and reaches the highest state of spirituality. The real spiritual experience is so profound that it wholly transforms the character of the individual.

Unlike God in Semitic religions, the God of Spirituality has no devils and evil. God is loving, kind, compassionate, caring, and omnipresent. The realization of the God of Spirituality does not support the concept of God who punishes his creation for perceived sins and bad *karma*. Therefore, there is no doctrine of *karma* in any fatalistic or deterministic sense.

Why is God a Mystery? Just as a bird flying in the infinite space does not leave any marks behind, similarly, God does not leave any footprints in the material world. God is Omnipresent but remains a *Concept*, invisible to devotees: God is everywhere, in every atom of the visible and invisible cosmos as the power of evolution and involution. Thus the Universe itself is unfolding out of its own essence beyond the reach of our limited senses. There is no absolute proof of the presence of the Absolute, Infinite God. God cannot be confined within the limits of the finite experience of our limited body-mind-intellect apparatus.

It will continue as a mystery unless we try to understand the laws of nature in light of scientific knowledge. God is not a logical proposition: you cannot prove it by logic; you cannot disprove it by logic. Logic is utterly irrelevant to God. God is an idea in theology, though we try to make it a reality. Science makes it real, because universal energy is real and in science god is accepted as universal energy or all powerful God.

There is one Universal energy that we can call God, Allah, Ram, Parmatma, Hari, Lord of the Universe, Nature or by any other name we choose. That energy is constant; it can neither be created nor destroyed. However, this energy can convert into matter and matter can convert back into energy. Therefore, everything is created out of this energy and goes back into this energy. All matter is a form created from formless Energy and the creativity is infinite. The method of self-creativity is a wonder when we look at the creation and growth of living organisms. A scientist cannot deny the feeling of being startled at Nature's absolutely phenomenal and the most intelligent work of self-creation into all the complicated life forms including a human being through a greatly thoughtful and organized manner. This reminds me of Albert Einstein who said: "*God does not play dice with the world.*" We may rephrase the above revelation as "*The Creator is in the Creation, and the Creation is in the Creator.*" That's why it is impossible to see God, because He resides in us. Since we and God are one, we obviously can't see God, just as, for instance, an eye cannot see itself. This is like individual waves are part of the same ocean or individual rays are part of the same Sun. That is the ultimate truth.

The one who realizes this truth has no enmity. Because we are created from the same source. That's why *If we don't see God in all, we cannot see God at all.* If we don't see others as our enemy, then there is also no fear. Fear is the product of others. One who realizes this truth is not only without enmity and fear, but is not afraid of getting old or of dying young. Also not afraid of reincarnation or hell or heaven. But such realization comes only to few who are blessed and try hard to realize this truth. That's what realization of God is.

Another way to look at the same point of view is: Many of us have been asking what is God: "We spend too much time in believing what we don't know. Those who believe in God; God is the very core of our being, it is like peeling an onion and reaching that central nothingness, which is God. The whole is God. The universe and God are one. There is no remainder in the mathematics of infinity. All life is one; therefore, there cannot be God and man, nor a universe and God. A god not in the world is a false god, and a world not in God is unreal. All things return to one, and one operates in all.

That is why God and spiritual man including all the prophets and saints may represent reflections of God. This metaphor/simile may help us understand. God is one like a moon. However, there may be numerous reflections of the moon in pitchers full of water. We are like water pitchers representing reflections. When a pitcher breaks down, the reflection is gone but the moon is still there. Just like this metaphor, God is real and immortal but we including prophets come and go (because material aspect of energy is not permanent). Therefore, no prophet is God. Because God is one and only one who is neither born nor dies. That is why we can say that God does not come in an anthropomorphic form.

* Dr. Sukhraj S. Dhillon is an eminent Scientist with numerous research publications in life sciences to his name. He has written more than a dozen books on Health, Aging, Vegetarianism, Weight Control, Stress-free living, Meditation, Yoga, Power of Now, Spirituality, Soul, God, Science, and Religion. His latest book: "**IN SEARCH OF GOD: God of Spirituality**" is available from popular booksellers throughout the world including Amazon Kindle and Barnes & Noble. <https://www.amazon.com/Dr.-Sukhraj-S.-Dhillon/e/B004584DLO> <http://goo.gl/XE97WR>

INTERVIEW: An Outstanding Administrator and A Dedicated Exponent of Sikh Doctrines - Karminder Singh Dhillon, PhD (Boston).

Interviewed by
Dr. Devinder Pal Singh
Center for Understanding Sikhism, Canada

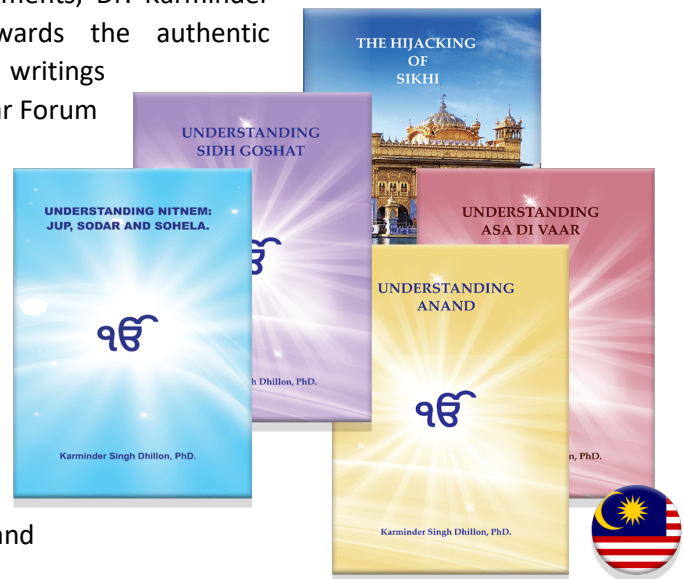
Dr. Karminder Singh Dhillon is a much-acclaimed administrator, a renowned theologian, a profound scholar of comparative religious studies, a prolific writer and a Sikh thinker. He was born in 1960, at Teluk Anson, Perak, Malaysia. He obtained several academic degrees, including B.Sc. (Political Science), Post Graduate Diploma (Public Management), a double Masters degree (in International Relations & International Communication) and a PhD in Political Science. He received his academic and professional training from various reputed institutions such as Harvard University, Cambridge, USA; the University of Nottingham, and the Chartered Institute of Professional Development U.K.; the National Defense University Beijing, China; Boston University, Boston, USA; and University of Sciences Malaysia, Penang.

During his 32 year long professional career in the Malaysian Civil Service, he has served the country in several important positions. He was the Deputy Secretary General of the Ministry of Defence and the Deputy Director at the nation's Civil Service Institute. His other positions include the Under Secretary at the Ministry of Defence' Policy Division in charge of the North-East Asia and Australia Desk; a Research Officer in the Prime Minister's Department; and a Trainer at the Institute of Diplomacy and Foreign Affairs. Besides, he has also served as Adjunct Lecturer in the Department of International Studies, University of Malaysia, for six years; and at the National University of Malaysia for 10 years. Being a prolific writer, he has authored several books in the diverse fields of foreign policy, and Sikh theology. His outstanding work, titled "Dilemmas of Development: Twenty-Two years of Malaysian Foreign Policy in Mahathir Era 1981-2003," has been published by the National University of Singapore University Press.

Since 1985, as a devout Sikh, he has been involved in Kirtan, Katha and Parchar activities. His highly acclaimed articles have been regularly published by several reputed journals such as the Sikh Bulletin, USA and Bharat Sandesh, India, and the Sikh Magazine, Malaysia, and Asia's leading news portal Asia Samachar. Currently, he is serving as Joint Editor for the Sikh Bulletin, USA. With his exceptional writing style, he has established himself as an eminent exponent of the Sikh faith. He has created an indelible mark of scholarship on his readers' minds through his scholarly articles as published in various reputed newspapers, magazines and online collections. Recently he has published five books on Sikhism. For his superb services to the Sikh community, he has been honoured by several literary and social organizations of Malaysia.

Besides his marvelous professional achievements, Dr. Kariminder Singh has made remarkable contributions towards the authentic understanding of Gurbani through reform-oriented writings and videos. He is currently the Director of Sikhi Vichar Forum (SVF) - a Global platform devoted to logical and reason-based discourse on Gurbani. A large number of his thought-provoking articles on Sikh theology are available at www.sikhivicharforum.org. His discourses on Guru Nanak's compositions, Jup and Sidh Gosht, are available at the Sikhi Vichar Forum and Sikh Philosophy Network websites. His most recent contribution is a 12-part Video Series Titled Sikhi Concepts which is available on the SVF website. His theological enunciations are particularly noteworthy due to their originality and rational description.

Dr. Dhillon is committed to bringing out the truths of Gurbani, logically, rationally and authentically. With his excellent professional and academic training – coupled with his devotion to Gurbani - he is eminently qualified to do so. He adheres to the belief that Sikh Gurus' Philosophy is perennial and universal in its approach to understand cosmology, nature, life, and human behavior in the present scientific era. He emphasizes that Sikh Gurus' philosophy, *bani*, and Sri Guru Granth Sahib (SGGS) delineate the basics of life befitting the 21st century. Keeping in view his outstanding contributions for the propagation of Sikhi, his views on various aspects of Sikh Philosophy are presented here for the benefit of readers.

Dr. Singh: You are a social scientist by training and an administrator by profession. How have you become interested in Sikh theology?

Dr Dhillon: All three fields function to benefit humanity. And the nexus that binds them all is one and the same. Thomas Aquinas used the term “Common Good” to describe this function in the 13th century. Socrates – the father of social science - used the word “Ethics” to explain that nexus. Administrators use the word “Values.” Guru Nanak used the term Divine Virtues (*Naam*). Guru Nanak's spirituality is predicated on *Naam Japna* through which concept he advocated that mankind *Realize* and *Become* Divine Virtues.

Social Scientists and Administrators who speak loftily about ethics and values but are devoid of their *practice* end up serving private interests instead of common good. On the same logic, Sikhs are largely empty of Divine Virtues because we have mis-interpreted *Naam Japna* as sitting in a corner and chanting on a rosary or merely reciting out these virtues; instead of *realizing* them.

I guess this void in all three fields got me interested in wanting to study them at various phases of my life.

Dr. Singh: What are the basic principles of Sikh Gurus' Philosophy?

Dr Dhillon: One can talk of the primary objective of the Sikh Guru's philosophy as contained within Gurbani – which is to *Become* Divine through the process of becoming Divine Virtues. The verse is *Satgur Ki Bani Sat Sroop Hai Gurbani Banneay*.

But it is unhelpful to talk of basic principles for two reasons. One, the concept of basic principles is not found in Gurbani. Second, people tend to make up their own basic principles for their own reasons. The most common expression of basic principles amongst Sikhs is “*Naam Jupna, Kiret Karni and Vund Chakna*.” And it is attributed to Guru Nanak. The distorted meanings of each that have come to settle within our psyche notwithstanding, these “basic principles” cannot be found in Gurbani as such, and certainly not in the writings of Guru Nanak. These terms were coined by *Nirmala* Bhai Veer Singh. In my estimation the *Nirmalas* did more to distort Sikhi than propagate its true understanding.

Come to think of it, one in nine persons in the world goes to bed on an empty stomach every night. One in three persons in the world is malnourished. 700 million people live on \$1.90 per day. How are these people going to practice *Vand Shakna* to qualify as Sikhs? Why would Guru Nanak make such an improbable practice a “basic principle” of Sikhi? It is a temporal virtue yes – for those who can afford it. It is part of our humanitarian role, yes. But to link it to spirituality is to take it to an untenable realm.

Other individuals have designated other “basic principles” – all of which are equally unhelpful. Examples are *Naam, Daan, Isnaan; Sat, Santokh, Vicharo, and Deg, Teg, Fateh*. Reducing the divinely rich philosophy of Guru Nanak to such catchphrases does injustice to it all.

Dr. Singh: As per Sikh Gurus' Philosophy, what is the meaning or purpose of our presence in this Universe?

Dr Dhillon: To *realise* the divinity that is within us, and to *become* Divine. Guru Nanak used the term *Sachiara* for such a purpose and objective. The discourse on the how and why of it, the road map, markers and directions are contained within the Gurbani of the SGGS.

Dr. Singh: What is the perspective of Sikh Philosophy about the existence of God? Can faith in God be justified?

Dr Dhillon: Sikhi does not have a concept of a God as an entity that is distinct and separate from creation. Sikhi does not advocate a God who sits up there somewhere, and runs creation. Faith in such a God has no place in the philosophy of Sikhi – even if a large percentage of Sikhs actually have faith in such a God. It is misplaced faith in a non-existent entity that is peddled by our clergy.

The Creator of Sikhi is within His Creation. The verse is *Balhari Kudrat Vasiya*. Such a Creator is not the function of faith but realization. He is to be realized within. Realization needs effort and work, not faith. The verse is *Taisay Hee Har Basaiy Nirantar Ghat Hee Khojo Bhayee*. The phrase *Ghat Hee Khojo* means to realise Him within. Creation in Sikhi is a manifest extension of the Creator. The verse is *Eyk Roop Saglo Pasara*.

Dr. Singh: What are the authentic sources of the Sikh Philosophy?

Dr Dhillon: For me it is the 1429 pages of the SGGS. All other sources have to be authenticated on the benchmark of Gurbani. In my own research up to 90 percent of texts such as Janam Sakhis fail the test of Gurbani. Same can be said of some 35 or so “Classical Sikh Texts” such as Suraj Parkash – all of which were composed by the Benares-educated and Snatan minded *Nirmalas*. All of these texts contain large chunks of entries that are in full contradiction of the principles of Gurbani – and the Sikh intelligentsia of today does not seem to have a way out of this conundrum. The only way out is to benchmark them all on the touchstone of Gurbani.

Dr. Singh: What makes Sikh Gurus' philosophy original and unique?

Dr Dhillon: It is original because the 35 composers of Gurbani walked the path that they speak of. The evidence of this lies in the nature of the composition which is in the first person. Guru Nanak said: *Nanak Gya Japey Jaye*. Meaning Nanak's Realization (*Japey*) is Derived (*Jaye*) from Walking the Path (*Gya*).

It is unique because it is for the entirety of mankind. There are no dogmas, rituals, rites etc. All these things are limiting because each of them rules out – from the fold of spirituality - certain groups and classes of people. If the Sikhi of today is full of dogmas, rituals, rites, practices etc – its because we got entangled in a desire to limit Sikhi to only ourselves. We are thus no longer unique, and no different from everyone else.

Dr. Singh: Some scholars claim that Sikh Gurus laid down the foundations of a new social order. Do you agree?

Dr Dhillon: The primary function of a social order is to maintain the status quo. Various components of society work together to maintain this status quo. The spirituality of Sikhi is inherently opposed to status quo and places a premium on progress, upliftment and elevation. Guru Nanak, when defining his path said: *Eyt Rah Pat Pavreah Charreah Hoey Ekees*. My path (*Rah*) is one of upward mobility / upliftment (*Pavreah*) and elevation (*Charreah*).

Spirituality has the ability to function within all kinds of social orders. The Gurus worked with whatever social orders existed then. That is because the Gurus knew that the human being had the inherent capacity to lift oneself out of negative and destructive social orders.

Dr. Singh: What is the relevance of *Sachiara*, as envisioned by Guru Nanak in his *Jap* composition, in the modern context?

Dr Dhillon: A *Sachiara* is a Realized being. Realized in Divinity through the Realization of Divine Virtues. A *Sachiara* is one who had become Divine. Its relevance in the modern context is that being *Sachiara* is our contribution to the elevation of humanity. A *Sachiara* impacts upon making the world a better place than the one we inherited.

Its other relevance is that becoming a *Sachiara* is practical spirituality. The Gurbani flow chart is to first understand virtues, then believing in and accepting them, then practicing and habitualizing them in our daily lives, then inculcating them and finally becoming them. All 7.9 billion people that inhabit the world can become *Sachiara*. That's the relevance of Guru Nanak's Sikhi for the 21st century.

Dr. Singh: What is the Sikh perspective on life, death, and reincarnation?

Dr Dhillon: Sikhi is a spirituality for the Here and Now. The obsession with the afterlife in pre-1469 belief systems is removed from Gurbani.

Physical death is accepted as nothing more than the return of the basic elements of life to their sources. Life itself returns to its one primary source. And this completes the cycle of life. The verse is *Jyoti Mey Jyot Rul Jaya*. Physical death is for everyone and nothing can or needs to be done about it – other than its acceptance as it being part of life and living. There are very few verses pertaining to physical death within the SGGS.

The death that is of concern to Sikhi, the death that can and ought to be avoided at all costs is spiritual death – or death of the conscience. The SGGS is full of verses pertaining to such a death.

Reincarnation as a process that occurs in the afterlife has no place within Gurbani. The Reincarnation of Gurbani is a redefined concept – redefined to fit the parameters of Sikhi which are delineated by Life in the Here and Now. The redefined concept refers to the cyclic nature of spiritual life and spiritual death. Human life oscillates like a pendulum between spiritual life and spiritual death. The verse of Guru Nanak is *Patala Patal Lakh Agasa Agas*. The oscillation is between elevated mental states (*Agasa Agaas*) and low / depraved mental states (*Patala Patal*). Our spirituality is like “now you see it, now you don’t.” The objective of Sikhi is to terminate this cyclic nature – to end the cycle of reincarnation that takes place in our Here and Now on a daily basis – and to attain spiritual life on a permanent basis.

Dr. Singh: Do Sikhs believe in an afterlife? Do they believe in Heaven/Hell, salvation?

Dr Dhillon: A large majority of Sikhs do believe staunchly in afterlife. But Gurbani does not. A vast majority of what Sikhs believe is derived from hear say. I call it “hear say Sikhi”. Their beliefs are derived from what they hear some *sant*, *baba*, clergy, *ragi* or half-baked *parcharak* tells them in the process of these people earning a living. When people earn a living by talking and narrating – they will tell you what you want to hear.

Less than one half percent of Sikhs actually read and understand Gurbani *on their own* in order to derive their belief systems from such understanding. The key words are “on our own.” Even those few who try to understand Gurbani by relying on existing translations end up believing in “hear say Sikhi” because the root / primary / main translation of Gurbani, namely the Fareedkoti Translation, is done by the *Nirmala* clergy. All English translations that are available on the internet are sourced from this Fareedkoti Translation. A vast majority of these translations portray Gurbani (wrongly) as supporting discarded concepts such as Heaven, Hell and Salvation in the afterlife.

Gurbani had re-defined Heaven, Hell and Salvation as concepts that apply to Life in the Here and Now. For instance, *Maran Mukh* (Salvation in the afterlife) is rejected in Gurbani and *Jeevan Mukh* (Salvation in the Here and Now) is advocated.

Dr. Singh: Does Sikh Gurus' philosophy encourage belief in miracles?

Dr Dhillon: Hukm is the core of Sikhi. And Hukm is inherently anti-thesis to miracles. When Guru Nanak was asked to perform miracles by the Sidhs in Achul Batala, his response – as recorded by Bhai

Gurdas is: *Bajho Sachey Naam, Day Hor Kramat Asa Theiy Nahi(n)*. Meaning: Other than the realization of divine virtues, I have no miracle to show you.

The tragedy is that virtually all the “classical texts” that were composed by the *Nirmalas* are full to the brim about miraculous tales, euphemistically called “*sakhis*”. This is what I meant when I said above that the *Nirmalas* did more to corrupt and distort Sikhi than any other group. It is unfortunate that these texts are still relied upon to preach and propagate Sikhi in our gurdwaras, institutions and literature. Sikhs do not have the collective will to extricate ourselves from this travesty. The outcome is that these fancy miracle tales are making Sikhi increasingly unbelievable and hence unacceptable and thus irrelevant to generations Y and Z.

Dr. Singh: How can Sikh Gurus’ Philosophy help in the cultivation of scientific temper in society?

Dr Dhillon: The philosophy of Gurbani is anchored in logic, reason and justification. These are also the pillars of scientific inquiry. For instance, *Jup Bani* within the SGGS is a step by argument for the human being to acquire realization – which is the meaning of the word *Jup*. And this argument is presented in a logical and reasoned justification. But we will only see this facet if we strive to understand the messages within *Jup Bani*. A society whose spiritual parameters are anchored in logic, reason and justification will embrace and contribute to scientific progress.

The tragedy is that our “hear say” Sikhi has transformed *Jup Bani* (and other banis too) into a magical potion. The claim is that if you did X number of recitations per day, then problem Y will get solved. The claim is that one lady got cured from cancer by reciting *Jup Bani* continuously for 48 hours. The claim is that so and so “sant” obtained miraculous powers by reciting *Jup Bani* 1,000 times per day. The list of such ridiculous claims is long.

A society whose spiritual parameters are anchored in such blind faith based beliefs will forever see science as an anti-thesis or even a threat.

Dr. Singh: Can rational inquiry and Gurbani convictions co-exist?

Dr Dhillon: It was rational inquiry that that led me to Gurbani. It was rational inquiry that led me to understand its messages. That’s because the foundation of Rational Inquiry is that there are messages within Gurbani – messages meant to be understood, accepted, practices, applied, habitualized, inculcated and internalized. Rational inquiry is the *lingua franca* of the SGGS. Readers of the SGGS who approach Gurbani with the rational inquiry approach will get to its intended messages.

But a vast majority of us Sikhs approach the SGGS with the “worship” approach or the “faith” approach. The worship approach pre-supposes that the messages are not the foundations of Gurbani; but that Gurbani has an inherent “power” within it – the power to heal, to grant me my wishes, to take away my sorrows etc. And that this super-natural power will come through the worship of the SGGS.

The faith approach in turn believes that the messages of Gurbani do not need to be discovered by rational inquiry. They *actually* cannot be discovered because the spirituality and intellect of the writers (Gurus and Bhagats) was simply too high for us. Only the writers know the meanings of what they wrote is an often repeated claim by those who subscribe to the faith approach towards Gurbani. The messages will come to us on their own through repeated readings, recitations and chanting – if done with full faith.

Yet the truth is that the faith of Gurbani is predicated on rational inquiry. It is hence enlightened faith. It is faith *after* knowing and *after* understanding. Kabir defines this faith by saying *Jub Janeya Tao Mun Maneya*. Once I know / understand, then I believe.

Dr. Singh: What are the barriers to a logical interpretation of Gurbani?

Dr Dhillon: There are three primary barriers. The first is that a non-logical, faith based, literal interpretation – complete with its Vedic cum Snatan slant – has already been presented to the Sikh world as the *first* ever translation and interpretation of the SGGS – in the form of the Fareedkoti Teeka in the late 1800s. We know that this translation was done by a group of Benares educated Snatan believing *Nirmlas* who were funded by the Fareedkot royalty. And for all intents and purposes, they have presented the SGGS as the fifth Vedas. Virtually all other translations and interpretations have relied to some extent or other on this very defective interpretation. Over the course of its existence and use over a century and a half, the Fareedkoti interpretation has rooted itself within the psyche of the Sikhs at large. Presenting the logical interpretation of Gurbani as an alternative within such a psyche is a major challenge.

The second barrier is that Sikhs – with minuscule exceptions – have relegated the task of Gurbani interpretation to our clergy. Our clergy are in most cases uneducated and illiterate. In fact, any village idiot can wear the clergy garb and become a *granthi* or a *pathi*. This garb is a ticket to oversea travel, employment and foreign country stay for many. Their only training is the memorization of some popular sakhis and faith based literal interpretations of some shabds that they have picked up while under the tutelage of their *sants* and *babas* at their *deras*, *taksals*, and *sampardas*. Expecting logical interpretation from such people is to expect the village cow to render Beethoven's piece on the violin.

The logic, reason and justification that is at the heart of Gurbani will become apparent only when Sikhs take it upon themselves to seriously read, understand and interpret Gurbani – with the help of dictionaries and encyclopaedias as well as discussion and discourse with other Sikhs on the same path.

In my own experience of conducting Understanding Gurbani classes for more than a decade, I find that Sikhs who are most likely to take the path of logical understanding of Gurbani are those whose spiritual canvases are clean – in the sense that they are not tainted or corrupted by the faith-centric, literal and Snatan-slanted as well as clergy provided interpretations.

The third barrier relates to unlearning and re-learning. Adopting logical and rational interpretations of Gurbani require both unlearning and re-learning. Both are painful processes. I know because I underwent the same pangs for some five years. Cognitive dissonance sets in and many Sikhs are not able to handle the notion that all they believed for all their lives needs to be cast out.

Dr. Singh: Why do Sikh practices appear to be out of sync with the Sikh doctrines in contemporary times?

Dr Dhillon: Because they don't feel a need to invest their time and energy in wanting to understand the intended messages of Gurbani. Because they are unwilling to unlearn and re-learn. Because Sikhs at large have broken away from Gurbani as it was meant to be – understood and followed. Because we have dulled our senses into thinking that Sikhi is all about the performance of some practices, rituals, dogmas such as chanting for X number of minutes, reciting Y number of banis, going to gurdwara, listening to kirtan during our commutes etc. Because Sikhs are comfortable with the out-sourcing of their spirituality that is the norm in contemporary times. And because we are bombarded regularly by our

clergy that this “out of sync” thing is fiction, and that we are doing just fine with whatever it is we are doing. And that the Guru will give us all that we need so long as we just keep doing what we are doing (rituals, dogma etc.) with full faith and conviction. These sorts of self serving assurances of the earn-a-living clergy act as opium for our masses.

Dr. Singh: Karl Marx, the German philosopher, once said that "Religion is the opium of the people." Is Sikh Philosophy a new variety of this opium?

Dr Dhillon: Guru Nanak did not start a religion. He stood like a lone lion in the wasteland and wilderness of spirituality and humanity that was prevalent in 1469 and roared that religion was the *cause* of that wilderness. He used the word *Ujaarr* to describe the desolate situation of humanity. He held the clergy of the three then existing religions fully and completely responsible and accountable for the barren soul that mankind had come to possess. The verse is *Teenay Ujarray ka Bandh*. So why would he go and start a new religion? The fact that 15 Bhagats belonging to diverse religions and belief systems were allowed to sit in the SGGGS is further evidence of the fact the philosophical foundation of Sikhi is not religion. If it was, then followers of religions *other* than Sikhi would not have been allowed a place within the SGGGS. Gurbani within the SGGGS stands firmly and unequivocally against everything that religion stands for –ritual, rites, dogma, exclusivity, superior than thou attitudes, dress, symbols etc.

The Gurus gave us the elixir of life in the form of the messages of Gurbani that are aimed at restoring divinity within humanity. They spent 239 years preparing this elixir, this nectar, this prescription, this remedy to restore the *Ujaarr*, the wilderness, the wasteland into lush green divinity.

But we Sikhs have spent the past 250 years turning Sikhi into a religion. We handed that task to a clergy class – a class that was severely critiqued and condemned by all 35 composers of Gurbani. Sikhi has become a religion that is run, dictated and controlled by the clergy. We have constructed a structure of clergy that runs from the clergy in our local gurdwaras all the way to the apex clergy at our Takhts. Our clergy appear to have become more powerful than our Gurus. They have dared to call their edicts as “hukum-namas” even. And have usurped powers that even our Gurus did not exercise such as excommunicating Sikhs.

The outcome is that we have turned the elixir of philosophy that was Sikhi and Gurbani into the opium of religion that we call Sikhi too. And we have become hopeless but willing addicts of this opium. The sword of a “hukum-nama” awaits just about anyone who gets to a threshold of being able to influence us to come out of this addiction.

Dr. Singh: In your several YouTube presentations, as available on Sikh Philosophy Network, you have provided a rationalistic and authentic interpretation of Jap bani of Guru Nanak. Can you share a few salient features of your thesis?

Dr Dhillon: Here are two salient features of my thesis. One, that the title of the Bani, namely Jap, has been mistranslated as “chanting” and this has done a great dis-service to us Sikhs. I point out that the meaning of the word Jap is “Realization.” The bani is thus a step by step spiritual guide to bring about this inner realization. The subject of this realization within is Divinity, and the process is by way of realization of divine virtues.

Two, the many hundreds of translations of Jup Bani that are available present the 38 paurees as disconnected and disparate. These translations show, for instance, Guru Nanak jumping around from spiritual matters (*Panch Parvan* stanza) to the mythological bull holding up the earth (*Dhaol Dhrm*), and then to advising the yogis about their ear-rings (*Munda Santokh*) and other symbols. The outcome is that Guru Nanak is presented – within these translations - as a composer lacking coherent thought or at least possessing incoherent writing skills.

In my translation of Jup Bani that can be found both in video form as well as my book *Understanding Nitnem: Jup, Sodar and Sohela* – I show that every paurri is connected to the one before it and the one after it. And that every verse is connected. So in my translation *Dhaol Dhrm* is not the bull holding up the earth and *Munda Santokh* is not about the earrings or symbols that a yogi adorns. No yogi is expected to read Jup Bani, so why would Guru Nanak be writing for them? These *paurris* – as is the entirety of the SGGS – are meant for us Sikhs and they contain spiritual – not mythological or symbol connected – messages.

Dr. Singh: Prof. Hardev Singh Virk, a noted Sikh scholar, during one of his lectures at San Jose Gurudwara, USA, in 2018, argued that "Sikhism fails to impact at the global level." Would you like to share your opinion about this statement?

Dr Dhillon: I agree with Dr Virk. I can add that the cause of that failure is because “Sikhs have failed to allow Sikhism to impact upon themselves.” We are Sikhs in name and form, but not any more than that.

For instance, Guru Nanak made the equality of gender a core principle of his messages. He spoke out in favour of women in 1469 – an era in which one could have gotten killed for such a message. He wrote *bani* from the female perspective to show that his heart and conscience was that of a woman. Now this should impact at the global level – that the key to gender equality is when men become women at their heart and conscience level. The verse is *Purakh Meh Naar, Naar Meh Purkha*.

Guess which group of human beings continue to treat woman in the worst possible ways? Guess which community has the highest distortion for the male-female ratio in the world? Members of which religion in the world conduct the most number of female infanticides in the world? Guess which community has the highest number of gender-selection clinics in the world?

All of the above is the shame and disgrace of Punjab – not Africa, or the Middle East or even the rest of India. All the above is the dishonour of the land where Guru Nanak walked, lived and breathed the air. That Punjab has become the biggest transgressor of the message of Guru Nanak.

We have come to a stage where when a Sikh preaches the messages of our Gurus to the non-Sikh world, we come across as hypocrites, because the question that arises is: “Yes, that is what your Gurus said, but have you Sikhs put them into practice yourselves?” How then can any sane person expect Sikhism to impact at the global level?

Dr. Singh: Can you share any of your unique religious/spiritual experiences?

Dr Dhillon: I have none. And I am not expecting any, because Gurbani tells me spirituality is not about such things. Such things and claims of their achievements are propagated by our *sants*, *babas* and clergy to elevate themselves to fake heights in the eyes of the masses. Some claim to have visions of Guru

Nanak, others are visited by Sikh martyrs, others get to have direct conversations with Guru Gobind Singh, and others have had light come out of the pages of the SGGS when they read it in the darkness of the night. The list is as long as it is comical.

Guru Nanak says *Nanak Bhagta(n) Sda Vigaas*. *Vigaas* is the word for Joy. His is a spirituality of Joy. Guru Amardas ji says *Anand Bhaya Meri Maye*. *Anand* means bliss. Joy and Bliss – I have plenty of – by courtesy of the spiritually brilliant and divinely genius messages that are contained within Gurbani. This *Vigaas* then is my spiritual experience.

Dr. Singh: Is Sikhism universal? If so, why has it not been so accepted yet?

Dr Dhillon: Because Sikhs themselves have not accepted Sikhism yet – in the true sense that is. When the world sees us as Sikhs in our *deeds* then the notion of Sikhism becoming universal will come to fruition. When the world sees for itself that Sikhs speak up and stand up courageously without fear and favor; that Sikhs treat their women with respect, dignity, love and equality; that Sikhs display a high sense of integrity, morality and uprightness in their personal and professional life; that Sikhs contribute the lowest numbers when it comes to criminals, alcoholics, drug addicts, domestic violence and jail inhabitants – then the world will want to know where all this humanity and divinity is coming from. Sikhism will become universal not by our preaching about it, but by our living it to the fullest. Else it is all talk; and others are better than us in talking even.

Dr. Singh: Sikh Philosophy is 550 years old. Do we need it in the twenty-first century?

Dr Dhillon: Although brought to light in the 15th century, ours is a spirituality meant for the 21st century and beyond. But only if we put Gurbani as contained within the SGGS at the core of it all. The 21st century is an age of reason, logic, inquiry and justification. So is Gurbani. The 21st century is an era of information and knowledge. Gurbani is all about enlightenment – which is brought about by information and knowledge. The foundational block of Sikh philosophy is the *shabd*. *Shabd* is to spirituality what knowledge is to the 21st century. A human being who shuts his mind to knowledge shuts himself out of the 21st century. Because Sikhs have largely taken the *shabd* out of our spirituality, we have shut ourselves out of a spirituality meant for the 21st century. True, we worship the *shabd*, we sing it, recite it, chant it – but we don't want to walk the path of its messages. Enlightenment will only come in walking the path.

Dr. Singh: As a joint Editor of the esteemed Sikh research journal "The Sikh Bulletin," what is your thrust area for promoting research in Sikh theology?

Dr Dhillon: Its most certainly about getting to the authentic and intended messages within Gurbani. We have great researchers and writers who contribute articles and essays for publication in the SB. They are able to generate original thought. But when it comes to Gurbani verses that are quoted within their otherwise excellent work – most writers rely almost exclusively on published or online translations that are either literal or based on the problematic Fareedkotli Translation.

One glaring problem that I saw related to the incongruence of the writer's message with the Gurbani verses that were being quoted. For instance, if a writer was advocating view XYZ and he quotes verse ABC in support of his view to advance the idea that what he or she was advocating was supported within Gurbani. The writer's finding that verse ABC supported view XYZ was based on a *translation*; and not the verse per se. Because the translation was defective it posed a problem in its correction by the

editors who were assigned to edit. This is because when the correct translation was inserted into the article, then verse ABC either had nothing to do with ideas XYZ, or it contradicted the idea all together.

The Editorial Board of SB thus decided to not publish essays and articles that relied on translations such as that done by Sant Singh Khalsa MD. Beyond sending out the message that the translation was defective, the hope was for writers and researchers to put in the effort to do their own translations.

We have writers who have been doing their own translations even before the ban came into effect. Prof Devinder Singh Chahal stands out in this regard. He has always strived to provide translations of verses he uses based on his own research and understanding.

Some writers have simply moved away from quoting Gurbani verses. Others have requested that we provide them other translations that would be acceptable to SB. The point that need to be understood is that the defective Fareedkoti Translation has seeped into a great many subsequent translations. The issue is therefore not with just one or two specific translations. It is a systemic problem.

The Sikh Bulletin is a journal of repute on the basis of its reputable contributors. It therefore falls on our shoulders to try to rectify the systemic problem. The way to do that is for us contributors to not accept the existing translations without critical examination, to weigh the worth of every translation that is out there, and strive to come up with contextual, wholesome and appropriate translation of the verses used – to the extent that is possible.

Your contribution in this regard needs mention. In 2013 you came up with a comprehensive methodology for interpreting Gurbani. This paper was presented by yourself at the Montreal International Conference on Formulating Methodology for Interpreting Gurbani, in 2013 and is available online. I urge Sikh writers to get a copy of this paper written by Dr Devinder Pal Singh.

Dr. Singh: You are currently working as the Director of the Sikhi Vichar Forum (SVF) - a Global platform devoted to logical and reason-based discourse on Gurbani. Can you elaborate on some of the outstanding contributions of SVF?

Dr Dhillon: SVF contributes to the authentic understanding of Gurbani, Gurmat and Sikhi. Otherwise known as Tatt Gurmat. Our contribution is primarily in content creation. The website contains more than 120 videos and numerous articles and essays – primarily focusing on Gurbani. There is a video series on Jup Bani and another on Sidh Goshat – specifically chosen to provide maximum exposure to the spirituality of Guru Nanak. There is very considerable use of English in these videos to enable the younger generation of Sikhs to benefit. New content is regularly added to the libraries.

Dr. Singh: Please accept my heartiest congratulations for your recent publication of a set of 5 books on Sikh doctrines. It is interesting to note that these books elaborate on Jup, Sodar, Sohela, Anand and Asa Di Var compositions. In your latest publications, what are the salient features of your work?

Dr Dhillon: All of these books employ a particular framework for the interpretation of Gurbani. It is termed the Gurbani Framework and its primary philosophy is that the meanings of concepts used within Gurbani must be derived from within Gurbani and not relied upon on external sources. The argument is that the SGGS is a voluminous text and the writers have taken pains to provide for such. A corollary of this primary philosophy is that all pre-existing religious and spiritual concepts that are used in the SGGS are recalibrated, realigned and re-defined to fit the canvas of Guru Nanak's spiritual paradigms.

The Gurbani framework has ten elements and principles, namely: 1) Crossing over from the Literal to the Spiritual. 2) The Rahao Principle. 3) Context. 4) Inner Rationality. 5) Conceptual Consistency. 6) First Person Interpretation. 7) Spirituality of the Shabd. 8) Spirituality of Realizing the Creator Within. 9) Spirituality of the Self. And 10) Using Gurbani to define Gurbani concepts. The methodology is termed “The Gurbani Framework” and is used throughout all four books on Gurbani. These ten elements are elaborated in a full and complete chapter that forms part of each book.

Dr. Singh: The title of your other book, "The Hijacking of Sikhi," is intriguing? Can you elaborate on your thesis in this book for the benefit of our readers?

Dr Dhillon: The genesis of the thesis is actually my own experience of living as a Sikh my entire life. The experience was one of an incongruence between the Sikhi that was out there in the Sikh world and the one that was contained within the pages of the SGGS. The incongruity between the two came to exist in my mind soon after I decided to study and understand the messages of Gurbani on my own. The ambiguities between the two systems turned into full blown contradictions as my understanding of Gurbani progressed.

Gurbani presented a concept of a One Omnipresent Creator that is manifest in His creation and realized within us; the Shabd as Guru; the spirituality's focus on the HERE and NOW; a philosophy that rejected ritual and advocated obtaining salvation while still alive; a scripture that gave space to adherents of different faiths; and Gurbani's emphasis on humanity, gender equality and the need to elevate one's mind to Godly levels. These are just some of the defining features of Sikhi as understood from within the messages of Gurbani.

But the Sikh World out there looked up to the heavens for a praise-thirsty clergy-concocted god sitting up there; prayed to that god for miracles to resolve our worldly affairs; made offerings to please that god; remained obsessed with the notion of rewards after death; considered Gurbani as a mantra to be chanted by the self or by hired hands to obtain material wealth, cures for disease as well as other askings. The Sikh world was one that made deals with god to undertake Akhand Paths, Sehej Paths and Sukhmani if god would solve our problems. The SGGS to Sikhs was an object of worship – fit only for offering items and money. Understanding the SGGS was of no concern to these Sikhs, consequently, Gurbani ideals such as a spirituality of virtues, humanity and equality held no importance to us. The Sikh world considered spirituality as being located within external symbols and outer garb. The Sikh believed his vices could be cleansed by a variety of rituals, offerings and deals such as pilgrimages, fixed number of paths, or dipping in pools of historic gurdwaras in India.

The only way to rationalize such horrendous contradictions between the Sikhi of the SGGS and the Sikhi of the Sikh World was to conceptualize a faith that had been hijacked from its unique path and equally distinct goals. The Sikhi of the SGGS stood as a Godly spirituality that had been corrupted into a clergy- concocted and clergy dominated religious dogma. Something had obviously gone very wrong for a very long period of time for us to Sikhs to have ended up where we did.

This book tells the story of how, when and why this happened. The title “Hijacking of Sikh” expresses my belief pertaining to the deliberate and planned nature of the corruption of our faith. I call upon every Sikh to read this book to realize the tragedy that has befallen us.

Dr. Singh: Dr. Devinder Singh Chahal, Institute of Understanding Sikhism, Montreal, Quebec, Canada, emphasizes in his writings that rational, logical and scientific interpretation of Gurbani is lacking. He asserts that Guru Nanak's bani interpretation in terms of a universal appeal is the need of the hour. Do you agree? If yes, then why?

Dr Dhillon: Dr Chahal stands as a scientist who has attempted to study and present Gurbani with a scientific mind. He has been consistent in applying such a framework for decades and has never wavered. He firmly believes that this is the way to give Guru Nanak's *bani* a universal appeal. I see no reason why anyone would disagree with such a logical preposition. He has produced a mountain load of writings for the Sikh world to digest. It is now up to us as to what we want to do with the investment, sacrifices and dedication of one man. He has single-handedly done more to promote Guru Nanak's bani than a whole host of institutions with big budgets.

Dr. Singh: Dr. Bhai Harbans Lal, USA, in his recent book, "Guru Nanak's Religious Pluralism and Sri Guru Granth Sahib," has emphasized that the Sikh religion, as envisioned by Guru Nanak, is pluralistic, inclusive, and contemporary. Do you agree with his assertion and why?

Dr Dhillon: In Bhai Harbans Lal we have another renowned scientist. The thing about scientists is that they are trained in systematic and orderly inquiry. I think of them as advantaged when it comes to getting to the messages of Gurbani because that is how Guru Nanak presented his spiritual messages. Guru Nanak stated the problem statement; laid out his hypothesis, went about collecting data through his 4 long voyages, presented his findings as his own spiritual experiences and then presented the spiritual world his conclusions in first person terms. When we see it that way, then its easy to agree with the thesis of Bhai Harbans Lal that Guru Nanak is pluralistic, inclusive, and contemporary.

Dr. Singh: What is the recent project that you have taken up for the promotion of Sikhi and what are you currently working on?

Dr Dhillon: The most recent project involves attempting to provide Gurbani based meanings to concepts in the afterlife. A total of 12 short videos that cover the concepts of Death, Afterlife, 8.4 million life forms, Reincarnation, Heaven and Hell, Salvation or Mukti, Dharm Raj, Dargah, Chitargupt and Ancestors respectively. The focus of the videos is how Gurbani had REALIGNED and then REDEFINED these concepts. It is argued that Guru Nanak RE-DEFINED – in a REVOLUTIONARY way - all these pre-existing spiritual concepts. This means that while all these concepts are MENTIONED in the SGGS, they have been given NEW Meanings. And if we intend to appreciate the Sikhi of Guru Nanak, we will need to understand the NEW meanings or REDEFINED meanings of the concepts – as contained within the SGGS.

I am currently working on three projects. The first is a 12-part Video Series titled the Hijacking of Sikhi. This series tells the story of the corruption, distortion and adulteration of the Sikhi of Guru Nanak that happened from 1718 till 1925. The second project pertains to providing Gurbani meanings to everyday concepts such as *Amrit Vela*, *Darshan*, *Ardas* etc. The third involves the writing of my next set of books on selected banis as contained within the SGGS. These books will complement the first set of five.

Dr. Singh: Any other aspect you wish to share and which I might have missed asking?

Dr Dhillon: I would like to thank you for your immense work towards helping provide exposure to a host of Sikh thinkers, writers, academics and contributors – through such interviews. You are not unlike the cameraman who takes every shot, but never appears in any of the pictures – simply because he is always behind the camera while others are in front. Those in front matter because of the work, dedication and expertise of those behind the lens. I have always appreciated your interviews that are undoubtedly done with great thought and preparation.

Dr. Singh: Thanks, Dr. Karminder Singh Dhillon for sparing your time to share your incisive views on Sikh theology and Sikh doctrines.

*Interviewer: Dr. Devinder Pal Singh.
Center for Understanding Sikhism,
Mississauga, Ontario, Canada*

Sikhi Concepts

Part 1: Guru Nanak's Canvas
Part 2: Death
Part 3: Afterlife.
Part 4: 8.4 Million
Part 5: Reincarnation.
Part 6: Heaven & Hell
Part 7: Salvation
Part 8: Dargah
Part 9: Dharm rah
Part 10: Chitr Gupt
Part 11: Ancestors
Part 12: Applying the Canvas.

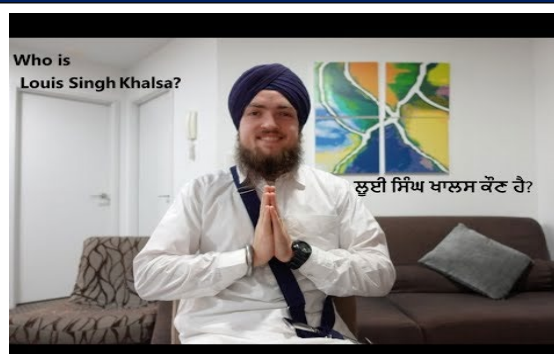
https://www.youtube.com/playlist?list=PL_YigetSYIOVCU_Db_yKLAhrMzMHEHW_rh

WHO IS LOUIS SINGH KHALSA? |

GORA SARDAR'S JOURNEY INTO SIKHI

See video below:

<https://www.youtube.com/watch?v=CcochQxbN9A>

ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ

ਐਡਵੋਕੇਟ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਰ
kanwar238@yahoo.com

ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਇਕ ਵਡਮੁੱਲਾ ਵਰਧਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਗਲੇ ਅਤੇ ਨਾਸਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਰ ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਬੋਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ: ਆਵਾਜ਼, ਲਫਜ਼, ਪਦ, ਬਚਨ, ਵਾਕ, ਬਾਣੀ, ਆਦਿ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਵਾਕ ਜਾਂ ਵਾਰਤਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬੋਲ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸੇ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਰਤਾ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਸਰੋਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਦਾਰਥਕ ਉਨਤੀ ਸੰਭਵ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਉਨਤੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਇਕ ਵਡਮੁੱਲਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼, ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼, ਸੁਨੇਹਾ, ਮੈਸਿਜ (message) ਭਾਵ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਤਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ 'ਸ਼ਬਦ' ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਕੇ ਜਾਂ ਲਿੱਖ ਕੇ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਸਲ ਸਰੋਤ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਨੁੱਖੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਭੁਲਾਵੇ ਕਾਰਨ ਆਮ ਲੋਕ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹ ਉੱਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਆਮ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਉਲਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਇਸ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਖੂਬ ਲਾਹਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਪੂਜਾ ਦੇ ਰੁਝਾਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਰੁਝਾਣ ਕਾਰਨ ਹੀ "ਸ਼ਬਦ" ਜੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਸਲ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਨੇਹਾ ਜਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਧੁੰਦਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੱਸ ਆਮ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੂਜਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਇਸੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। "ਸ਼ਬਦ" ਜਾਂ ਅਸਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਸਲ ਸਰੋਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਇਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਖ ਕੇ “ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ” ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਣੀ ਆਖ ਕੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ: **ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-982) ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਬੌਧਿਕ ਜਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਜਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ।

ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ ਉਹ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਅਟੱਲ ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ: **ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-515) ਪਰ ਕਮਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਹ ਸਵਿਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਧਿਆਨ ਬਹੁਤ ਘਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਹ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਰੋਤ ਸਬੰਧੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਕ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਪਾਸੋਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਭਗੀਰਥ ਪਾਸੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਲਾਣਾ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਪਾਸੋਂ ਪਰਸ਼ੀਅਨ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਰਾਣ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਈਅਦ ਹਸਣ ਦਾ ਨਾਮ ਉਲੇਖਣੀਏ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਸੀ ਉਸ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਘੋਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝਿਆ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਕੋ ਖਾਸ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਜਾਂ ਵੇਖਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ, ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਘੱਖ ਕੇ ਕੋਈ ਨਿਰਨਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ “ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ” ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਧਾਂ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ **ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-942)। ਇਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ: **ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ॥** ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਦੇਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ **ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ** ਆਖ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਉਥੇ **ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ** ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਕੈਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਮਈ ਸ਼ਬਦ, ਸੁਭ ਬਚਣ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨਿਅਤ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸਚਿਆਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਕਾਰ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਹੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੱਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਸਾਹਿਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਰਬਾਣੀ ਭਾਵ ਭੱਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਐਸੀ ਦੁਰਬਾਣੀ (ਭੱਦੀ ਬਾਣੀ), ਐਸਾ ਭੱਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਅਤੇ ਹੈਵਾਣ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਕਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਮਾਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸੁਣਿਆ ਜਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਨਰੀਖਣ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦੀ। ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਜਾਂ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਘੋਖ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕਰ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਟਕਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਆਖੇ ਨੂੰ ਇਨ ਬਿਨ ਨਾ ਮੰਨੋ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਜਾਂਚ ਨਾ ਲਵੋ। ਭਾਵ ਹਰ ਕਹੇ ਗਏ ਬੋਲ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਭਾਵ ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਪਰਖ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਧਾਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ: **ਪਾਠੁ ਪੜ੍ਹਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮੁ ਸਾਧੇ॥ ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕੁ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ॥ ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮੁ ਅਨੇਕਾ॥ ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-641) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦਿ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜੇਕਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਲਗਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਲੋੜ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬੁਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸਣਾਂ ਨਾਲ ਬੁਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੰਕਾਰ ਵਾਧੂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁਰਾਈ ਵਾਧੂ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ: **ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ॥** ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਇਸ ਲਈ ਮੰਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸੁਰਤ ਕਾਇਮ ਰਹੇ, ਜੋ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ **ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ** ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹੋਏ, ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ: **ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-594) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਕੇ ਜਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਸੁਚੱਜਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ: **ਪਹਿਲਾ ਵਸਤੁ ਸਿਵਾਣਿ ਕੈ ਤਾਂ ਕੀਚੈ ਵਾਪਾਰੁ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-1410) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਖਰੀਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਜਾਂਚ ਦੇ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਉਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰ ਕੇ ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਲੇ ਦੀ ਵੀ, 'ਦੇਹ' ਚੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਸੁਰਤ ਹੀ ਚੇਲਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੁਰਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੇਹ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਚੇਲੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੇਲੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਲੋੜ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਚੇਲੇ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਭਾਵ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨ ਦੀ। ਦੇਹ ਉੱਤੇ ਸੁਵਾ ਮਲਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਟਿੱਕੇ ਲਗਾ ਕੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੇਲਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਦਵੀ ਵਾਲਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦੇਹ ਸਵਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ। ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ, ਮਤ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ।

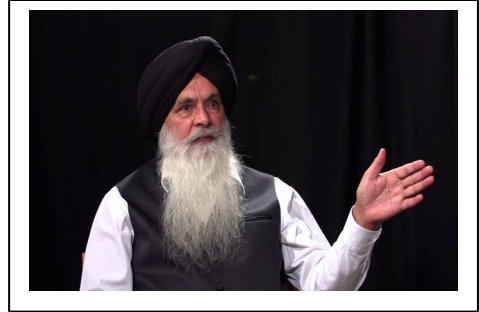
ਇਸੇ ਲਈ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ (ਚੇਲਾ) ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਮਤ ਮਨ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਗਤੀ ਹੈ: **ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ॥** (ਗ:ਗ:ਸ: ਪੰਨਾ-8) ਤਿਥੈ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਵਿਚ। ਇਹ ਹੈ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ। ਕੋਈ ਕਾਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗੋਰਾ, ਕੋਈ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਵੇ, ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭਾਂਵੇ ਟਿੱਕੇ ਲਗਾਏ ਹੋਣ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵੇਖਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤ, ਮਤ, ਮਨ, ਬੁਧ ਕੈਸੀ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਰਤਨ ਭਾਂਵੇ ਮਿਟੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਭਾਂਵੇ ਸੋਨੇ ਦਾ, ਵੇਖਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਤ ਕੈਸੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਕੈਸਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਕੈਸਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। **ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ** ਦਾ ਸਧਾਂਤ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਉਮੰਗ ਜਾਂ ਰੁਚੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਨਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਧੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਉਦਮ ਅਤੇ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦਮ ਤਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਧੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਉਮੰਗ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਧੁਨ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧੁਨ ਰਾਹੀਂ ਭਾਵ ਲਗਨ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਿਣਾ ਐਸੀ ਧੁਨ ਦੇ ਜਾਂ ਉਮੰਗ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਧੁਨ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਚੇਲਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਜੇਕਰ, ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ, ਕੋਈ ਪਾਠਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸੁਧਾਈ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰੋ ਜੀ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਅਸਲੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਿਹਾੜਾ ਕਿਹੜਾ

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਉਣ ਵਾਲਾ
brar_jiwanwala@hotmail.com

ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਨੇ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ, ਟੀ.ਵੀ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ, ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾ-ਵਾਕਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚਲਾਈ ਗਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ, ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਰਾਏ ਗਏ, ਹੋਰ ਲੁੱਟ ਲਈ ਸੰਪਤ-ਪਾਠ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਖਾਧਾ ਗਿਆ, ਲੰਗਰ ਲਾਏ ਗਏ ਤੇ ਖਾਧੇ ਗਏ, ਟਕਸਾਲੀਆਂ ਨੇ 18-18 ਮੀਟਰ ਦੇ ਕਛਿਹਰੇ ਸਿਵਾਏ ਤੇ ਵੰਡੇ, ਨਾਨਕਸਰੀਆਂ ਦੀ ਝੂਠ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਹੱਦ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਦੋਂ ਬਾਬੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਦਮ ਕੱਦ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਲੇਖ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਪਰ ਕੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨਹੀਂ?

ਰਸਮੇ ਰਸਮੀ ਮੇਰੇ ਇਕ ਜਾਣਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਰੇਡੀਓ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵੀ 'ਸਿਰੀ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਜੀ' ਦਾ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸਦਾ ਵਪਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਕੀ ਕਮਾਇਆ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਜਸਵੰਤ ਜਫਰ' ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮੁਤਾਬਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਸਲੀ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਸਵੰਤ ਜਫਰ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

“ਲੰਬੇ ਪੈਂਡੇ ਦੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਲੱਥ-ਪੱਥ ਪਿੰਜਣੀਆਂ, ਲੰਮੇ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਪਾਟੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ, ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਖੁਸ਼ਕ ਦਾਹੜੀ, ਬਰਫੀਲੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਝੰਬੀ ਹੋਈ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਪਕਰੇੜ ਚਮੜੀ 'ਤੇ ਪਕਰੇੜ ਚਮੜੀ ਵਿਚ ਉਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੇ ਉੱਚੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ, ਉੱਚੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬੇਖੌਫ ਚਮਕਦੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜ ਨੂੰ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 'ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੀਤੀ ਰਵਾਜ ਨੂੰ ਟਿੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਫਕ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘੀ ਬਾਬਾ, ਜਿਸਦੇ ਲਕਸ਼ਮੀ ਦੇਵੀ ਵਾਂਗੂ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਟਿਪਸੀ ਹੋਠ, ਗੋਲ ਮਟੋਲ ਮੁਲਾਇਮ ਗੱਲ੍ਹਾਂ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤਰ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਿੰਦਾ ਅਰਸ਼ੀ ਹੱਥ ਹੀ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਦਾਤਾਂ ਤੇ ਵੱਧਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ, ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਪੈਸਾ। ਅਸਲੀ ਨਾਨਕ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੁਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੇ ਪੁੱਤ ਮਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ” ।

ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ 120 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਲਿਖੀ ਗਈ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਐਸ.ਐਸ. ਪਦਮ ਜੀ 'ਬਾਲਾ ਬਲੱਫ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹੀ ਅਸੀਂ ਧੰਦਾ ਪਿਟ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਕ: “ਧੰਧਾ ਪਿਟਿਹੁ ਭਾਈਹੋ ਤੁਮ੍ਹ ਕੂੜ ਕਮਾਵਹੁ” ॥ ‘ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ ਕਾ’ ਦਾ ਮਸੰਦ ਹੰਦਾਲ, ਜਿਸਦਾ ਜਨਮ ਵੈਸਾਖ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਸੰਮਤ 1630 ਹੈ, ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਉਲਾਦ ਬਾਲ ਚੰਦ ਅਤੇ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਹੀ ਇਸ ਕੂੜ ਦੇ ਪੋਥੇ ਦੇ ਘੜਨਹਾਰੇ ਹਨ। ਬਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਹੀ ਅਸਲ ‘ਚ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਬਾਲ ਚੰਦ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਤੇ ਹਮਸਫਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ ਗੋਰਖ ਦਾਸ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੈ ਲਾਲਾ ਪੰਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੜੇ ਲਹੌਰ ਵਿਚ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਓਸ ਵੇਲੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ‘ਤੇ 28-28 ਰੰਗੀਨ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ “ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ” ਭੇਜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ, ਉਪਲੱਬਧ ਹੋਈਆਂ, ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਿਆ। ਅਸਲ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਕਲ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਲਾ-2 ਰੂਪਾਂਤਰ ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ:

ਸਮੰਤੁ॥ 1715॥ ਮਾਘ ਸੁਦੀ॥ 6 ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗੋਰਖ ਦਾਸ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਕਾ ਜਾਚਕ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ॥

ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਟ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ 1987, ਪੰਨੇ 151 ਤੇ 463 । ਅਤੇ ਹਾਸਲ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਕਛੂ ਨਾਹੀ ਕਰੇ ਤਗੀਰ ਨ ਕੋਈ॥ ਨਾਨਕ ਐਸੀ ਉਮਦੀ ਖਿਜਮਤਿ ਬਿਨਾ ਭਾਗ ਕਿਉਂ ਹੋਈ॥4॥ ਓਹੀ ਪੰਨਾ 463॥ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣਾ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਈ ਮੁੜ ਮੱਤੀਏ ਗਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਪੰਨਾ 88 ਮੁਤਾਬਕ: ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣਾ ਦੇ ਕਈ ਸਾਰੇ ਮਤਲਬ ਹਨ। ਸੰਗਯਾ- ਜਨਮ, ਜਨਮ ਗ੍ਰਿਹਣ, ਜਨਮ ਧਾਰਣਾ, ਉਤਰਨਾ, ਹੇਠ ਆਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਪੁਰਾਣਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ, ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ, ਅਵਤਾਰ ਨ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਰਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ-ਵਾਦ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਹੀ ਛੱਡਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ‘ਦੇਵਤਾ’ ਦੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬੋਲੀ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਦੀ ਖੋਜ ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਲੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਪੁਰਬ ਨਿਰਣਯ ਦੇ ਪੰਨਾ 69 ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। (2) ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਸਾਖ ਸੁਦੀ ਤਿੰਨ ਸੰਮਤ 1526 ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦੀਆਂ ਈਸਵੀ, ਪਰਵਿਸ਼ਟਾ ਅਤੇ ਹਿਜਰੀ ਤ੍ਰੀਕਾਂ ਲੱਭਦਾ ਹਾਂ: 14 ਮਾਰਚ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੈ: ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕੇ ਲੇਖ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : ਅਰਥਾਤ ਵਸਾਖ ਸੁਦੀ ਤਿੰਨ ਸੰਮਤ 1526 ਨੂੰ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ 1469 ਈ: ਸੀ। ‘

ਕੱਤਕ ਕਿ ਵਿਸਾਖ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ 1930 ਵਿਚ ਛਪੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, “ਕੱਤਕ ਕਿ ਵਿਸਾਖ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਅਤੀਅੰਤ ਕੀਮਤੀ ਸੰਗਤ ਹੈ” ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਮਿਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਜੀ ਦੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਗਬਾਨਪੁਰਾ ਦੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਾਪੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ 1932 ਵਿਚ ਇਸੇ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ‘ਸੰਗਤ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 122 ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਕੱਤਕ ਦਾ ਰਿਵਾਜ (ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਿਰਮਲਾ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਾਇਆ। ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਲਿਫ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਓਧਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਓਧਰੋਂ ਹਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਦਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਪਾ ਲਿਆ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਪੁਰਾਣਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1925 ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੱਠ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਲੰਘ ਗਏ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ ਜੋ ਇਹ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਨਿਰਮਲਾ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਗੁਰਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਭ ਪੁਰਾਤਨ ਹੀ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ‘ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ’ ਦਾ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨਿਰਮਲਾ ਭਾਈ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ‘ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤਮਾਲਾ’ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ‘ਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਿਰਮਲਾ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ‘ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ‘ਬਾਲਾ ਬਲੱਫ’ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਜੰਡਿਆਲਾ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ‘ਬਾਲਾ ਬਲੱਫ’ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਲਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ‘ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ’ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਬ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ਤੀਜ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬੀ-40 ਜਨਮ ਸਾਖੀ: ਦਾ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਖਰੜਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, (ਹੁਣ ਫਾਰਨ

ਐਂਡ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਆਫਿਸ) ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ਤੀਜ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ, ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ 'ਪੋਥੀ ਸੱਚੁ ਖੰਡ' 1619 ਈ: ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾਈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਭਤੀਜਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦਾ ਹੋਣਹਾਰ ਪੋਤਰਾ ਸੀ, ਨੇ ਵੀ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਸਮੇਤ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ 3 ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ 'ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ' ਜਿਸਦਾ ਲੇਖਕ ਹੈ ਭਾਈ ਬੁਲਾ ਪਾਧਾ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦਾ ਸਿੱਖ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦਾ ਨਿਕਟਵਰਤੀ, ਡੱਲੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਜਿਸਨੇ 'ਸਾਖੀ ਮਹਲੁ ਪਹਿਲੇ ਕੀ' ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਖੂਹਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵੀ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ 3 ਦਰਜ ਹੈ ਜੋ 1598-99 ਈ: ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ। ਮੁਜੰਗਾਂ, ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸੈਦੇ ਜੱਟ ਜੋ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ, ਨੇ 1657-58 ਵਿਚ ਇਕ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਪੁਰਾਤਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਸੈਦੇ ਨੇ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਮਿਤੀ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਸੀਹੋਂ ਦੀ 'ਸਾਖੀ ਮਹਲੁ ਪਹਿਲੇ ਕੀ' ਵਾਲੀ ਪਰਮਾਣਕ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲਾਜਵਾਬ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦੇ ਬੰਸਜ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ ਨੇ 1776 ਈ: ਵਿਚ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਗਿਆਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ 3 ਦਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਸਰ ਸੀ। ਡੀ.ਏ.ਵੀ ਕਾਲਜ ਦਾ ਖਰੜਾ 2000 ਮਸਲਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਹੀ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਰਤ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੰਡਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਹੰਦਾਲਕਿਆਂ ਨੇ 1656-57 ਈ. ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: “

ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਦੀ॥ ਸੰਮਤ 1626॥ ਮਿਤੀ ਕਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ॥ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਲੀਤਾ॥ ਅਧੀ ਰਾਤ ਘੜੀ ਉਪਰਿ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦੇ ਘਰਿ॥ ਕਾਲੂ ਦਾ ਪਰੋਹਿਤ ਹਰਿਦਿਆਲ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਆਹਾ॥ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਆਹਾ॥ ਵਡੀ ਵੇਲਾ ਕਾਲੂ ਹਰਿਦਿਆਲ ਦੇ ਘਰਿ ਗਇਆ॥.....॥ ਤਾ ਬਾਲੇ ਵਿਦਾ ਲੀਤੀ ਤਲਵੰਡੀ ਗਇਆ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬਾਲਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਇਕ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਾਲ-ਚੱਲਣ/ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਘਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੰਘੜੀ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਰਾਤੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਕੇ ਲਈ ਆਵਣਾ(ਸਹਿਜ-ਕੁਸਹਿਜ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਘੜ-ਘੜਾ ਕੇ ਬਾਲਾ ਰੂਪਾਂਤਰ 2 ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ 28-28 ਸੁਚਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਰਾਹ ਕੇ, ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬੱਧੀ ਇਹ ਕੰਮ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਸਾਰੇ ਪਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ। ਬਾਲਾ ਰੂਪਾਂਤਰ 2 ਦੇ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ 1582 ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਨੇ ਪੈੜੇ ਮੇਥੇ ਕੋਲੋਂ ਲਿਖਵਾਈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਮਤ 1582/1525 ਈ. ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਬੇਦੀ, ਐਫ-17, ਜੰਗਪੁਰਾ ਭੋਗਲ, ਨਵੀ ਦਿਲੀ, ਨੂੰ ਪੁੱਜਿਆ ਸੰਮਤ 1770 (1713ਈ.) ਵਾਲਾ ਖਰੜਾ ਆਪ ਉਚੀ ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ:

“ ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ॥ ਵੀਰਵਾਰ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜੇ॥ ਸੰਮਤ 1770 ਦੇ ਬੀਤੇ ਹੋਇ ਮੁਕੀ॥ ਲਿਖਵਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਸੂਦ॥ ਲਿਖੀ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸੂਦ॥ ਕੀਰਤਨਏ॥ ਵਿਚ ਰੜੇ ਲਹੌਰ ਦੇ ਅਗੇ ਲਾਗਤ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ 330 ਰੁਪਏ॥

ਜੇ ਅੱਜ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹੰਦਾਲਕਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਤਰੱਦਦ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰਨਹਾਰੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਟੀਕੇ ਵਾਂਗ ਵਰਤਿਆ; ਸਦੀਆਂ ਲੰਘ ਗਈਆਂ; ਮੂਰਛਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਅਜੇ ਅੱਖ ਪੱਟ ਕੇ ਝਾਕਣ ਦਾ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ; ਪਰ ਇਹ ਮਰੀ ਨਹੀਂ, ਜਾਗੋਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਉਣ ਦਾ ਹੱਠ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਾਸਾ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਲਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਣਹੋਏ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਮ ਸੰਕਟ ਦਾ ਹੱਲ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ, ਪਿਉ ਜਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਮੰਨਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਰਮਾਣਕ ਸਬੂਤ ਹਨ ਜੋ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਕੱਟ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬੰਸ, ਦਸਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਬਾਬਾ ਸੁਖਬਾਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਗਰੰਥ 'ਨਾਨਕ ਬੰਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਸੰਮਤ 1872 (1815 ਈ:) ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਸੁਭ ਨਖਯਤ੍ਰ ਸੁਭ ਲਗਨ ਬਰ ਕਾਤਕ ਮਾਸ ਪੁਨੀਤ॥ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਅਦਭੁਤ ਨਿਰਮਲ ਚੀਤ॥

ਮਤਲਬ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਕਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਜਨਮ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ 3 ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:

ਸੰਬਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨਿਪਤ ਕੇ ਪੰਦ੍ਰਹ ਸਤਿ ਖਟਿ ਬੀਸ॥ ਅਖਯ-(ਸੁਦੀ) ਤੀਜ ਤਿਥਿ ਮਾਸ ਬਰ ਮਾਧਵਿ(ਵੈਸਾਖ) ਪ੍ਰਗਟੇ ਈਸ॥

ਬਾਬਾ ਸੁਖਬੰਸੀ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਅਸਲੀ ਜਨਮ ਤਰੀਖ ਦੇਣ ਵਿਚ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੂਚਨਾ 'ਸਾਖੀ ਮਹਿਲ ਪਹਿਲੇ ਕੀ ਸਾਖੀਕਾਰ ਸੀਹਾਂ ਉਪਲ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਸ. ਪਦਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 102-103 ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਰਬੁੱਧ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ 1828 ਈ. ਵਿਚ 'ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ' ਕ੍ਰਿਤ ਨਿਰਮਲਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਨਕੂਲ ਕੇ ਆਪਣੇ 'ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਗਰ ਕਾਵਿ ਗਰੰਥ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਨਿਰਮਲਾ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੇਲਾ ਤੇ 'ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਾਲੇ ਰਾਜਕਵੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੁਰਭਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਚੇਲਾ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਸੁਣੋ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜਾਂ ਅਧੁਨਿਕ ਪਾਛੂਆਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ:

ਜਬ ਹੰਦਾਲ ਸੁਰ ਲੋਕ ਪਧਾਰਾ। ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਸੁਤ ਸਕਤੀਵਾਰਾ। ਲਈ ਮਹੰਤੀ ਸਿਖ ਬਣਾਏ। ਤੁਰਕਨ ਕੀ ਗਨਕਾ ਇਕ ਗਾਇ। ਸੋ ਆਪਣੇ ਗੁਰ ਆਨ ਵਸਾਈ। ਤਬ ਵਰਤਨ ਤਜ ਦੀਨ ਲੁਕਾਈ। ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਮਵੇਤ ਪ੍ਰਸੰਗਾ। ਲਿਖੇ ਗੁਰ ਧਾਰੀ ਹਿਤ ਸੰਗਾ। ਆਗੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਨਾਹੀ। ਰਚੀ ਨਿੰਦਾ ਬਿਧ ਬਹੁਤ ਬਨਾਈ। ਬਾਲੇ ਅੰਗਦ ਕੇ ਧਰ ਨਾਮਾ। ਪ੍ਰਥਮੇ ਹੀ ਝੂਠਾ ਕੀਓ ਕਾਮਾ। ਪੰਦ੍ਰਹ ਸਹਸ ਪਚਾਸੀ ਮਾਹੀ। ਪੰਚਮ ਥਿਤ ਬੈਸਾਖ ਕੀ ਆਹੀ। ਪੈੜੇ ਮੇਖੇ ਲਿਖੀ ਬਨਾਈ। ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ਨ ਭਾਈ॥

ਜੇ ਕੁਝ ਰਾਜਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ 'ਬਾਲਾ ਬਲੱਫ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਵਾੜਿਆ ਜਾਂ ਵਾੜਿਆ ਗਿਆ ਉਸ ਦਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਬੁਰਿਆਈ ਨੂੰ ਛਪਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚਿੱਤਰ-ਘਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਵਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਪਰਲੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਅਸਲੀ ਤਰੀਕ, ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ਤੀਜ, ਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ 'ਬਾਲਾ ਬਲੱਫ' ਦੀ ਵਰਤਾਈ ਹੋਈ ਨਕਲੀ ਤਰੀਕ, "ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ" ਨੂੰ ਹੀ ਕੜੀ ਘੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ 'ਚ ਮੁੜ ਉਭਰਦਾ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ

ਰਾਜਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ

ਪੁਰਾਤਨ ਸੋਚ 'ਚ ਨਵੀਂ ਨੁਹਾਰ, ਨਵੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਾਇਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਰਿਮਾਪ 'ਤੇ ਵੱਧਦਾ ਘੇਰਾ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੋਕ-ਟੋਕ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬੀਤ ਰਹੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਤੇ ਸੱਖਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਕਾਲੀਨਤਾ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਿਝਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਨਾਜ਼ਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁੱਕਦੀ ਹੋਈ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰੀ ਵਧਦੀ ਕੁੜੱਤਣ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੈ, 'ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਰ ਆਪਣੇ ਸੁੰਗੜਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵੇਰ ਨੂੰ ਚੱਲਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਧਦੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਲੀਕਿਆਂ 'ਚ ਬੰਨਿਆਂ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਸੈਂਕੜੇ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗਤਮਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ (ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਲ ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨ) ਸਦਕਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 'ਚ ਵਿਚਰਦਾ ਵੇਖੇਗੀ। ਇਹ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਆਪਣੇ ਪੂਰਣ ਰੂਪ 'ਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਧਰਾਤਲ ਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਖੱਡ ਜਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਅੰਤਰਾਲ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤੇਰਾ-ਫੇਰਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਮੁੜ ਦੋਹਰਿਆਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਜੇਠ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਪਸ਼ਾਂ ਝੱਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ 'ਚ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਦਲਿਆ ਸੀ। ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਘਾਤਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਖਿੱਤੇ ਦੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਤੇ ਹੰਢਾਈਆਂ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ ਹੋਈ, ਪਰ ਗੱਦਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਲਾਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਆਸੀ ਧਾਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਨੇ ਕਾਮੁਕਤਾ ਤੇ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੂਹੀਆਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੀ ਅੱਗ 'ਚ ਝੌਂਕ ਕੇ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਿਰੇ ਚੜਾਇਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿਖਾ ਤੇ ੧੧ ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੰਸ਼ਜ ਸੌਖੇ ਹੀ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਪਟ ਗਏ। ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀਆਂ ਮਾਣਨੀਆਂ ਵੀ ਸੌਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਨਿਘਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਵੀ ਬਦਲਣੇ ਲੱਗਭੱਗ ਤੈਅ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਉੱਤੇ ਤਾਰੀਖ ਨੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨਮਰਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਕਰੂਪਤਾ ਵੀ ਵੇਖੀ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਨੂੰ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਹੇਠ ਵਾਜਬ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਢੀਠਤਾਈਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਨਵੇਂਕਲੇ ਰੂਪ 'ਚ ਪੁੰਗਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ੧੮੭੩ ਤੋਂ ਹੀ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰਦੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਖ਼ ਬਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਸਦਕਾ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਮਰਿਆਦਾ ਮਿੱਥੀ ਗਈ। ਸਖਤ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਵੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨਾਲ ਵਿੱਤੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਠਧਰਮੀ ਮੁੜ ਨਵੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਕਾਰਾਂ, ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ, ਤੇ ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰਾਂ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਅਰੂਜ਼ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਨਾਈ, ਛੀਂਬੇ, ਲੁਹਾਰ ਤੇ ਤਰਖਾਣ ਜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮਤਲ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ (ਫਲੈਟ ਸੋਸ਼ਲ ਹਾਇਰਾਰਕੀ) ਸਦਕਾ ਤਹਿ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ 'ਚ ਸਿੱਜੇ ਗਏ ਸਨ; ਜੇ ਫੇਰ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਸਤੀਆਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਧਰਮ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਗੁਫ਼ਲਤ 'ਚ ਪੈ ਕੇ ਬੇਆਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਿਸਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਬਣੀਆਂ। ਇਸ ਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਨੂੰ ਧੜੇ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਰਪਾਨ, ਢਾਲ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਲਾਸ਼ਨੀਕੋਵ, ਅਣਖ ਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ, (ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ) ਸਾਕਾ ਕਾਲੀ ਗਰਜ (ਬਲੈਕ ਥੰਡਰ) ਤੇ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵੁੱਡਰੋਜ਼ (ਲੱਕੜ ਦਾ ਗੁਲਾਬ) ਨਾਲ ਕਈ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਾਪਰੇ। ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ

ਖੂਨ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਾਇਆ ਗਿਆ। ਖ਼ਾਲੜਾ ਜਿਹੀਆਂ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਮੁਰਦਾਘਰਾਂ 'ਚ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਗਿਣਦੇ ਅਲੇਪ ਹੋ ਗਏ।

ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਖਮ ਅਜੇ ਤੱਕ ਔਲੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਸੂਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਰਿਸਣਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਚੱਜ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਹੋਇਆ। ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਘਾਤਕਤਾ ਵਧਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਖ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਉਦਾਰਵਾਦ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਹਰ ਛੋਟੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਹਲਚਲ ਦਾ ਅਸਰ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਵੱਸੀ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਵੀ-ਬਿਆਸ-ਸਤਲੁਜ ਦੀ ਧਰਤੀ, ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਤਮਕ (ਰਿਐਕਸ਼ਨਰੀ) ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਾਅਦ 'ਚ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ 'ਚ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਰੁੱਖ ਕਰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਡਾਲਰਾਂ/ਪੌਂਡਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਆਟੇ ਰਿਕਸ਼ੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, 'ਜਿਸ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਉਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ'। ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਣ ਦਾ ਆਦੀ ਕਿਸਾਨ ਮਾੜੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ 'ਚ ਫੱਸ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਮਿੱਟੀਆਂ ਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਸਾਇਣਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਮਕਾਲੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਰਗਾੜੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੇਸ 'ਚ ਸਿਆਸੀ ਚਾਲਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਸੰਭਵ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸੌਦਾ ਸਾਧ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ 'ਚ ਵੱਡੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਝੁੱਕਣ ਨਾਲ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਫੇਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਝੁੱਗਾ-ਚੌੜ ਕਰਨ ਤੇ ਉਤਾਰੂ ਹਨ। ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਡੇਰਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਨੂੰਨੀ ਝੁਕਾਅ ਗ਼ੈਰ ਵਾਜਿਬ ਹੈ। ਦੁਆਬਾ ਵੀ ਡੇਰਾਵਾਦ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਹੈ। ਮੁਫਤਖੋਰੀਆਂ ਤੇ ਸਸਤੇ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਗ਼ਰੀਬ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਡੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਤੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦੀ ਮਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਫ਼ਤ ਇਲਾਜ ਤੇ ਦੋ ਵਕਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਚੱਕੜੀਆਂ ਮਾਰ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਦ੍ਰਵਿਤ (ਲਿਊਕੀਡੇਟਡ) ਗੁੰਮਰਾਹ ਸਿੱਖੀ 'ਚ ਇਹ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ।

ਨਵ ਉਦਾਰਵਾਦ ਤਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਭਰਪੂਰ ਪੱਖ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਜਬਰਨ ਨਵਚੇਤਨਾ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਨਾ।
2. ਨਵੇਂ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਇੱਜ਼ਤ ਦੇਣੀ।
3. ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਹਾਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਉੱਭਰਦੇ ਡੇਰੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਾਇਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣਾ ਇਸੇ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦੀ ਹੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਤੁਅੱਸਬੀਪਣ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਲ ਚੁਨੌਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਥਾ ਇਜ਼ਮਾਂ ਜਾਂ ਕਨਸੈਨਸਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਇਸ ਸਦਕਾ ਕੁਝ ਕੁ ਧਰਮ ਦੇ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਨਵੇਂ ਉੱਭਰਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਇਜਲਾਸ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਨਵੇਂ ਉੱਭਰਦੇ ਹੋਏ ਮਤਭੇਦ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ, ਆਚਾਰੀਆ ਰਜਨੀਸ਼ ਦੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਭਰਦੇ ਹੋਏ ਨਵੇਂ ਸਿੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣੀ ਤੇ ਤਲਖ਼ੀਆਂ ਘੱਟ ਕਰ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ' ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਚ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਗੈਨਿਕ/ਜੈਵਿਕ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਨਵੀਂ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਨੇਡਾ ਜਾਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਮਾਲ/ਪਲਾਜ਼ਾ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਹਾਨੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਯਾਰੀਆਂ ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਮੁੰਢੀਰ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ੁਤਰਮੁਰਗ ਵਾਂਗ ਧੋਣ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਾਣੇ ਨੂੰ ਘੂਰੀਆਂ ਪਾਉਣਾ ਵੀ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਹੈ। ਚਿੱਟਾ ਕੁੜਤਾ ਪਜਾਮੇ 'ਚ ਬਗਲਾ ਹੋ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ 'ਚ ਝੁੰਡ ਬਣਾ ਇਧਰ ਉਧਰ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਤੇ ਇਕ ਸੈਲਫੀ ਜਾਂ ਵੀਡੀਓ ਪਾ ਦੇਣੀ ਵੀ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਾਟ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚ ਕਬੱਡੀ, ਹਾਕੀ ਖੇਡਣ ਜਾਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਾਂਊਡੀਆਂ ਮਾਰਨਾ ਵੀ ਇਸੇ ਦਾ ਰੂਪ

ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਚੋਂ ਡਾਲਰ ਭੇਜ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ 'ਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕੈਲਗਰੀ ਜਾਂ ਬੈਲਰਟ 'ਚ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਬੀਅਰ ਨਾਲ ਔਸਤਨ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਉਲੀਕਣੇ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਕਨੇਡਾ ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਵੱਧਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਰਬਾਦ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇਪਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ-ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ 'ਚ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਆਪ ਪਾਰਟੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਦੇਣਾ ਵੀ ਇਸੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇਪਣ ਦਾ ਝਾਡੂ ਫੇਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਰਿਵਾਜਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਕ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਚ ਫੇਰਬਦਲ ਦੀ ਆਸ ਬੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਕ ਸਹਿਣਯੋਗ ਲੱਚਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਲਈ ਕੁਰਸੀਆਂ ਡਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ (ਜੋ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ/ਤਬਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕੈਸੀਓ ਤੇ ਬੇਸ ਡਰੱਮ ਲੈ ਲੈਣ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਸਵਾਦ ਤੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਲ ਸਟੱਫ਼ ਆਖਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਕਹਿਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰਹੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਾਣ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਕੁ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗੋਡੇਟੇਕਣੀ-ਸੋਚ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਸੋਕੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾਪੈੜ (ਜੰਪਿੰਗ ਬੋਰਡ) ਆਖਦੇ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਧੀਨ ਦੱਬ ਕੇ ਮੰਤਰ ਫੂਕੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸਹਿਜਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਨੂੰ ਢਾਂਚਾਗਤ ਰੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਗਰਮ ਸੋਚ (ਰੈਡੀਕਲ) ਆਖਣਾ ਗੈਰਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਦੂਰ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ੪ ਜੀ ਤੇ ੫ ਜੀ ਨੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਯੰਤਰਾਂ 'ਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਖ-ਸੁਵਿਧਾ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵੇਗ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਪੈਦਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਜਬਰੀ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਦਲ ਤੁਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਜਾਣਾ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਜਾਂ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਤੇ ਹੀ ਮੁੱਖਵਾਕ ਸੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੱਚੇ ਤੇ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੌਜੁਆਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੇਵਲ ਮੌਸਿਆ-ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ। ਪਾਠ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜੇ ਭੀੜ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨੌਜੁਆਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਵੀ 'ਜ਼ੋਮੈਟੋ' ਤੇ ਹੀ ਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਤੇਰਨਾ ਇਸ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਬਦਲਣਾ, ਇਸ ਦਾ ਟੀਚਾ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਬਰੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਹੁਣ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਨਵੇਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲਾਣੇ-ਬਾਣੇ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਬਤ ਸੁਰਤ ਸਰੂਪ ਹੀ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਹਨ।

My Dying Conscience

Rashmi Trivedi

*Sometimes in the dark of the night,
I visit my conscience
To see if it is still breathing,
For it's dying a slow death
Every day.*

*When I pay for a meal in a fancy place.
An amount which is perhaps the monthly income
Of the guard who holds the door open.
And quickly I shrug away that thought,
It dies a little.*

*When I buy vegetables from the vendor,
And his son "chhotu" smilingly weighs the potatoes,
Chhotu, a small child, who should be studying at school.
I look the other way
It dies a little.*

*When I am decked up in a designer dress,
A dress that cost a bomb
And I see a woman at the crossing,
In tatters, trying unsuccessfully to save her dignity.
And I immediately roll up my window.
It dies a little.*

*When I buy expensive gifts for my children,
On return, I see half-clad children,
With empty stomach and hungry eyes,
Selling toys at red light
I try to save my conscience by buying some, yet
It dies a little.*

*When my sick maid sends her daughter to work,
Making her bunk school
I know I should tell her to go back.
But I look at the loaded sink and dirty dishes,
And I tell myself that is just for a couple of days
It dies a little.*

*When I hear about a rape
or a murder of a child,
I feel sad, yet a little thankful that it's not my child.
I cannot look at myself in the mirror,
It dies a little.*

*When people fight over caste creed and religion.
I feel hurt and helpless
I tell myself that my country is going to the dogs,
I blame the corrupt politicians,
Absolving myself of all responsibilities
It dies a little.*

*When my city is choked.
Breathing is dangerous in the smog ridden metropolis,
I take my car to work daily,
Not taking the metro, not trying car pool.
One car won't make a difference, I think
It dies a little.*

*So when in the dark of the night,
I visit my conscience
And find it still breathing
I am surprised.
For, with my own hands
Daily, bit by bit, I kill it, I bury it.*

Letter to the Editor

As an avid reader of under 6 months of the Sikh Bulletin, I've enjoyed finally finding the TRUTHS of Sikhi presented in a scholarly manner. I've also thoroughly enjoyed reviewing the archives of the previous years' issues. So much valuable information that I know is missing in many Gurdwaras in the USA.

I know your readers must enjoy it as much as I do. With technology as it is in today's world, I would like to suggest to the readers, that we might form a loosely reading salon online to read the articles and discuss. I feel with the readers' input and comment the content will be further cemented in our minds and further the concert of bibek budh.

Would the readers here be interested in a reading salon discussion group? Simply read each article, discuss and keep it at or under 1 hour per week. Within the course of 3 months before the next issue, we should be able to discuss the most current issue.

What say the readers? Sincerely, Deva Hardeep Singh, okemahmark@gmail.com

Note to Contributors

The Sikh Bulletin invites articles on matters relating to *Sikhi*. Essays that adopt CRITICAL approaches towards Sikh matters and issues are given priority for publication. Articles devoted towards exploring the messages of Gurbani as contained within the Aad Guru Granth Sahib (AGGS) are particularly welcome.

Manuscripts must be in English or Gurmukhi and must begin with a title page that includes the names, e-mail addresses, and affiliations of all authors. References must be properly cited.

Manuscripts need to be submitted online to editor@sikhbulletin.com or dhillon99@gmail.com and must be in Microsoft Word (.doc). The preferred font for English characters is Calibri font size 11. Gurbani and Gurmukhi characters must be in Unicode (Nirmala UI).

The maximum length for each article in a regular issue is 5,000 words.

Note on Use of Gurbani Verses and Translations by Authors

When quoting Gurbani in their articles, authors are required to provide the Gurmukhi version of the full verse and a romanised version. Mention must be made of the page where it is to be found in the AGGS. In line with the aspirations of *The Sikh Bulletin*, authors must provide translations of Gurbani verses that break from the mould of vedantic, yogic and literal slants prevalent in orthodox translations. Articles relying solely on Gurbani translations as provided by Sant Singh Khalsa MD's English Translation will NOT be published.

Note to Readers

The Sikh Bulletin is published in electronic format and is being sent to readers whose e-mail addresses are in our distribution list. Please feel free to forward this issue to your contacts. Alternatively, you may provide us the e-mail addresses of friends and family who would like to receive The Sikh Bulletin regularly.

The Sikh Bulletin (including past issues) may be accessed at www.sikhbulletin.com. More Sikhi content can be accessed at www.sikhivicharforum.org. Archived copies of the Sikh Bulletin can be retrieved here: <https://archive.org/details/sikh-bulletin>.

The views expressed by authors are their own. Please send feedback at editor@sikhbulletin.com

Thank you for your continued support of The Sikh Bulletin. Editor.